

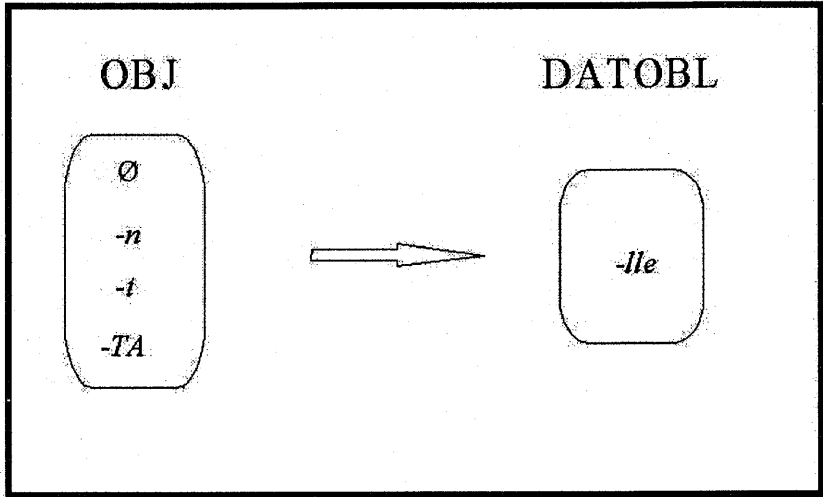
Genetiivin ja partitiivin datiivinen käyttö vanhassa kirjasuomessa: sijanmerkinnän ja sijajärjestelmän suhteesta¹

1. Johdanto

Se, mitä suomen vanhimmat kielenmuistomerkit osoittavat kieliopillisten funktioiden – kuten objektin – sijanmerkinnästä, voi nykykirjasuomen selkeyteen tottuneiden silmissä näyttää sekasortoiselta. Kaoottisuus johtuu osittain sijanmerkinnästä, joka sallii keskeisiä semanttisia rooleja kuten agenttia, patienttia, vastaanottajaa jne. esittävien kieliopillisten funktioiden merkitsemisen samalla sijamuodolla. Nykykirjakielelle vierasta on myös semanttisesti eriytymättömien kaasusten vaihtoehtoinen esiintyminen samoissa semanttisissa tehtävissä. Kaasuksia, joiden käyttö poikkeaa nykikäytännestä, ovat mm. genetiivi ja partitiivi. Niitä käytetään poikkeavasti juuri *datiivisina* kaasuksina osoittamassa sellaisia perinteisiä semanttisia rooleja kuin vastaanottajaa, kokijaa ja hyötyjää.

Nykysuomessa transitiivilauseen objektin ja datiivisen obliikvin erottaa selkeästi toisistaan sijanmerkintä. Objektin kaasuksia on kolme: nominatiivi, genetiivi ja partitiivi. Vain persoonapronominit ja interrogatiivipronomini *kuka* saavat erillisen akkusatiivin *-t*. Datiivinen obliikvi taas on yksinomaisesti alatiivissa (ks. kuvio 1).

¹ Kiitän Sirkka Saarista, Anneli Pajusta, Matti Miestamaoa ja Rogier Bloklandia tämän artikkelin muovautumiseen paljolti vaikuttaneista kommentteista ja korjaus ehdotuksista. Kiitän myös Alho Alhoniemeä, Jorma Luutosta ja Sananjalan kahta arvioijaa monista hyödyllisistä kommentteista ja parannusehdotuksista. Artikkelini on omistettu Aapo Taimiselle, jonka kautta olen saanut ensimmäisen kosketuksen vanhaan kirjasuomeen.

Kuvio 1. Objektin ja datiivisen obliikvin sijanmerkintä nyky-suomessa. Symbolit: Ø = nominatiivi, -n = genetiivi, -t = akkusatiivi, -TA = partitiivi, nuoli = yhdistelmän osoitin

Vanhassa kirjasuomessa *n*-kaasussuffiksilla on merkitty persoonapronominin objektia (esim. -- ja *HERRA loi heidän molemmat* (S1642 Sannanl. 22:2) ja myös datiivista obliikvia. Sijanmerkintään tulee mukaan genetiivi datiivisen obliikvin merkitsimenä, so. ns. *datiivinen genetiivi*. Tämä mahdollistaa kahden eri funktion ilmaisemisen samalla kaasussuffiksilla transitiivilauseessa ja voi siten johtaa objektin ja datiivisen obliikvin sijanmerkinnän osittaiseen hämärtymiseen, ts. näiden kahden kieliopillisen funktion morfosyntaktinen tunnistettavuus – ei siis lauseen merkityksen ymmärrettävyys – kärsii:

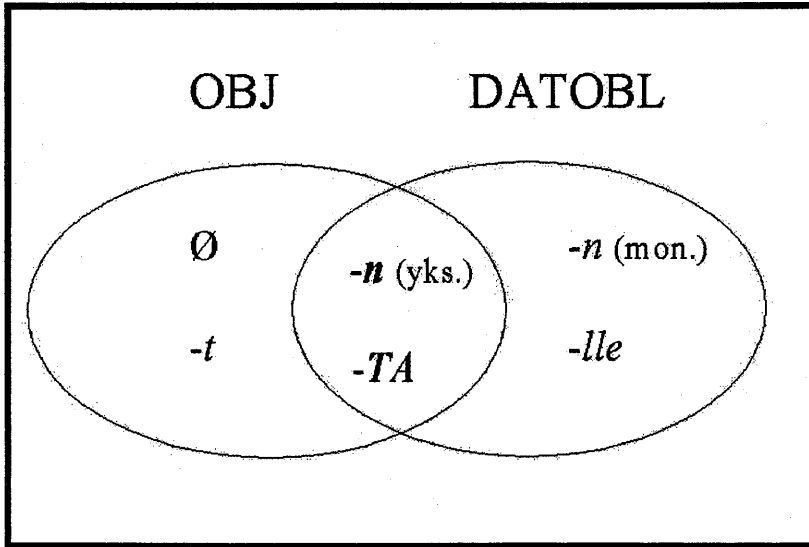
- (i) -- Herra andoi *sen minun* / Herra ombi sen iellens ottanut -- (MAT 3075)
- (ii) -- Ettei hän tohtinut mennä sica lauman sisälle / ennen kuin HERRA Christus *hänen luwan* annoi. (EEP1 965)

Aiheeni kannalta *n*-genetiivin oletettu diakroninen erilähtöisyys ei ole ollenainen tekijä, sillä jo vanhassa kirjasuomessa kaasussuffiksit – *m*-akkusatiivista syntynyt *n*-akkusatiivi sekä yksikön genetiivi ja instruktiivi – ovat morfologisesti täysin identtiset. On syytä huomata, että kielenmuistomerkkien kielellisen pohjan muodostavissa varhaisuomen muinaisissa murteissa sijanmerkintä oletettavasti salli samasuffiksisen objektin ja datiivisen obliikvin rinnakkaisuuden lauseessa.

Vanhimmissa kielenmuistomerkeissä genetiivi ei ole ainoa vaihtoehto alatiiville; vanhassa kirjasuomessa esiintyy näet *datiivista partitiivia*:

- (iii) -- taas taruitzetta ette me *teite* opetaisimme *ne ensimeiset Bockstauit* Jumalan sanan Opista -- (MAT 2638)
Vrt. tarwidzetta taas / että me *teille* ensimmäiset Bookstauit Jumalan sanan opista opetaisimme -- (S1642 Hebr. 5:12)
- (iv) -- mutta ei hän *mitän händä* wastannut. (S1642 Luuk. 23:9)
Vrt. Mutta ei hen miteke *henelle* wastanut. (MAT 2236)

Esimerkkien (iii) ja (iv) kaltaisia datiivisen partitiivin sisältäviä lauseita voidaan pitää ditransitiivilauseina; onhan partitiivi sekä yksiköllisenä että moniköllisenä objektin kaasus jo vanhassa kirjasuomessa. Partitiivi eroaa tässä genetiivistä, jonka monikon muotoa ei esiinny objektin kaasuksena paitsi lip-sahduksenomaisesti (esim. MAT 3658: -- *Ja tadhon heiden Jelkin-tuleuaisens Miecalla tappa* --; vrt. S1642 Aam. 9:1: -- *Ja minä tahdon heidän jälkentulewaisens tappa miecalla* --). Partitiivissa olevaa argumenttia on mahdollista pitää myös obliikvina. Se ei kuitenkaan muuta objektin ja obliikvin päällekkäisyyttä. Kuvio 2 esittää oletettavaa vanhan kirjasuomen tilannetta.

Kuvio 2. Sijanmerkintä vanhassa kirjasuomessa

Kahdesta nykykielelle vieraasta datiivisen obliikvin kaasuksesta genetiivisiä on pidetty 1800-luvun tutkimuksista lähtien kaikkien ulkopaikallissijojen asemassa esiintyvänä (ks. Ahlqvist 1877, 100; Setälä 1883, 42–45). Sitä on pidetty alkuaan laajan adverbaalisen käytön omanneena, ja sen väistymisen

ulkopaikallissijojen tieltä on oletettu johtuneen suuntadynamiikan ilmaisukyvyn puutteesta (Kangasmaa-Minn 1999, 27–28). Toisinaan datiivinen genetiivi on kytkeyty *n*-latiiviin, nykysuomesta sellaisenaan kadonneeseen tulosijaan (Pajusalu 1957, 164; Korhonen 1991, 222–224). Näiden hyvin syvälle historiaan takautuvien ja mahdollisesti kantakielten sijajärjestelmien rekonstruktioon vaikuttavien oletusten pitävyyttä ei ole kvalitatiivis-kvantitatiivisesti perusteellisesti tarkasteltu. Oletuksia on perusteltu esimerkeillä, jotka on poimittu melko mielivaltaisesti eriluonteisista ja eri aikakausilta olevista aineistoista. Ei ole selvää, mitkä ovat sellaisia, joita on esiintynyt kautta kirjallisen ajan, ja mitkä ovat sellaisia, joita esiintyy kirjakielen historiassa tietynä aikakautena. Datiivisen genetiivin ja laajemmin *n*-kaasussuffiksin kehitystä sivuavien oletusten voi sanoa rakentuneen melko sekalaisen aineiston varaan.

Tässä artikkelissa tarkastelen vanhan kirjasuomen genetiivin ja partitiivin datiivista käyttöä sekä niiden esiintymisympäristöä. Käsitelen genetiivin osalta esiintymiä myös laajemman, adverbaalisen genetiivin käsitteen mukaan, jotta kokonaiskuva datiivisestä genetiivistä selkiintyisi². Tarkastelun tuloksen varassa selvittelen sijanmerkintää, joka vallitsee vanhimmissa kielenmuistomerkeissä. Artikkelini on jatkoa tätä edeltävälle pilottitutkimukselleni (Inaba 2000).

1.1. Aineisto

Vanhan kirjasuomen aineisto on sisällöllisesti hyvin rajoittunut; tekstit ovat suurimmalta osin käännettyjä, joko uskonnollisia tai laki- ja asetustekstejä³. Se on myös määrältään rajallinen siten, että vanhimpia ja tieteellisesti arvokkaimpia tekstejä on ja tulee olemaan – ilman merkittäviä uusia löytöjä – tietty määrä. Tämä tekee otoksiin perustuvan tavanomaisen korpustutkimuksen mahdottomaksi, kun tutkittavana on ilmiö, joka on nykykielestä kadonnut tai katoamassa, kuten genetiivin ja partitiivin datiivinen käyttö. Tutkittavien ilmiöiden tendenssien selvittämiseen ja kokonaiskuvan muodostamiseen tutkittavista ilmiöistä tarvitaan siis perinpohjaisempaa kvantitatiivis-kvalitatiivista selvitystä kuin esim. nykykielen tutkimuksessa, jossa aineistoa on monipuolisesti valittavissa eikä se ole sisällöllisesti rajoittunutta.

Perusteellinen kvantitatiivis-kvalitatiivinen selvitys sisällöllisesti ja määrällisesti rajoittuneesta aineistosta puolestaan vaatii käymään läpi mahdollisimman paljon tekstejä, mahdollisesti kaikki saatavissa olevat tekstit; eihän ole varaa jättää sivuun mitään, mikä mahdollisesti sisältää informaatiota nykykielestä kadonneista ilmiöistä. Tämän artikkelin aineisto ei noudata näin

² Termien *adverbaalinen genetiivi* ja *datiivinen genetiivi* käyttöä koskevia ongelmia olen käsitellyt toisaalla (Inaba 2000).

³ Käännöstehtävien analyysin vaikeuksista ks. Itkonen-Kaila 1997.

tiukkaa linjaa. Olen kuitenkin koettanut mahduttaa aineistooni laajuudeltaan merkittäviä ja sisällöltään vertailukelpoisia tekstejä niiden vanhemmuusjärjestyksessä. Täten aineistostani 1500- ja 1600-luvun tekstit muodostavat ydinosan. Vertailevissa tilastoissa pääpaino on Raamatun käännösten ja lakiteosten käsittelyssä. Kaiken kaikkiaan vanhan kirjasuomen korpukseni käsittää n. 12 000 tekstisivua.

Vanhan kirjasuomen aineiston täydentämiseksi olen käynyt läpi jonkin verran murretekstejä ja vanhoja satutekstejä. Niiden osalta keskityn ilmiöiden levikin selvittämiseen. Esiintymämäärät eivät valaise käsiteltäviä asioita, koska aineisto ja siten myös puhujamäärä on liian pieni.

Kansanrunous, joka on voinut säilyttää kielen vanhoja käytäntöjä, ei ole aineistossani mukana. Muutamien otoksiin perustuvien pilottiselvitysteni perusteella kansanrunous ei ole tämän artikkelin aiheen kannalta ratkaisevaa aineistoa. (Yksittäisistä teksteistä ja niiden lyhenteistä ks. Aineslähteet.)

1.2. Analyysi, aiheen rajaus ja esitystekniset tiedot

Analyysi, jonka varaan tilastot rakentuvat, perustuu yksinkertaiseen havainto/keruu-menetelmään. Ensin katsoin mitä löytyy ja sen jälkeen laskin lukuja niistä tapauksista, joilla katsoin olevan merkitystä tutkimuksessani. Löydöksiä koskevat tulkinnat olen pyrkinyt tarkistamaan a) tekstin sisäisen vertailun, b) samansisältöisten tekstien ja c) käännösten lähdetekstien avulla. Olen minimoinut vieraskielisten lähdetekstien vertailuesimerkkien käytön; katson, ettei niiden käyttö ole aivan välttämätöntä jokaisen esimerkin kohdalla.

Tilastoissa ja tyypittelyissä pääpaino on niillä esiintymillä, jotka sisältävät datiivisen genetiivin tai partitiivin ja jotka eivät sisällä infinitiivirakennetta. Infinitiivirakenteet, joilla oletettavasti on datiivisen genetiivin ja partitiivin kanssa historiallisia yhteyksiä, ovat sikäli tämän tutkimuksen kannalta sekundaareja, että niissä on vain infinitiivirakenteille ominaisia piirteitä. Pitäydyn niiden osalta vain tämän työn kannalta olennaisimpiin.

Tilastojen avulla pyrin vain havainnollistamaan tendenssejä. Aineiston laajuuden takia näin suppeassa artikkelissa ei ole mahdollisuutta kaikkien mahdollisten tilastojen esittämiseen. Kaikki tilastojen luvut ovat teksti- ja teoskohtaisia.

Kaikki esimerkit on kirjoitettu siten, että ne ovat kirjasintyyliä lukuun ottamatta mahdollisimman samannäköisiä kuin lähdeteksteissä. Tästä seuraa, että varsinkin vanhan kirjasuomen esimerkkien kirjoitusasu poikkeaa yleisestä eli VKS:n käytännöstä. Poikkeavaa ovat mm. nasaaliviivan korvaaminen heittomerkillä sekä ison *i:n* ja *j:n* korvaaminen isolla *j:llä*. Myös varhaisnykysuomen kauden *w* on jätetty korvaamatta *v:llä*. Tämä koskee myös lähdeluetteloa ja perustuu kirjastojen käytäntöön; lähdetiedot kirjoista kirjoitetaan

ensisijaisesti – painovuosista piittaamatta – niin kuin kirjan kannessa tai nimilehdessä lukee.

Myöhemmissä luvuissa termiä *akkusatiivi* on käytetty suomen kohdalla vain persoonapronominien *t*-kaasuksesta ja diakronisesti oletetusta *m*-kaasuksesta. Muissa tapauksissa termiä *akkusatiivi* tarvitaan suomen syntaksissa silloin, kun halutaan antaa partitiiville puhtaasti syntaktinen vastakohta (Vilkuna 1996, 118), tai kun halutaan puhua akkusatiivin suffiksin kehityksestä *-m*:stä *-n*:ään. Partitiivin ja (sekä päätteettömän että päätteellisen) akkusatiivin vaihtelussa subjektissa ja objektissa on kysymys semanttisesta, yhdessä argumentissa tapahtuvasta sijanmerkinnästä. Tässä tutkimuksessa kysymys on argumenttirakenteesta, ts. koko lauseen tason argumenttien välisestä sijanmerkinnästä. Näin ollen *akkusatiivi*-termin käyttö muussa kuin edellä mainituissa tapauksissa ei ole perusteltua. Yksikön genetiivistä ja instruktivistä sekä ns. *n*-akkusatiivista on siis käytetty termiä genetiivi.

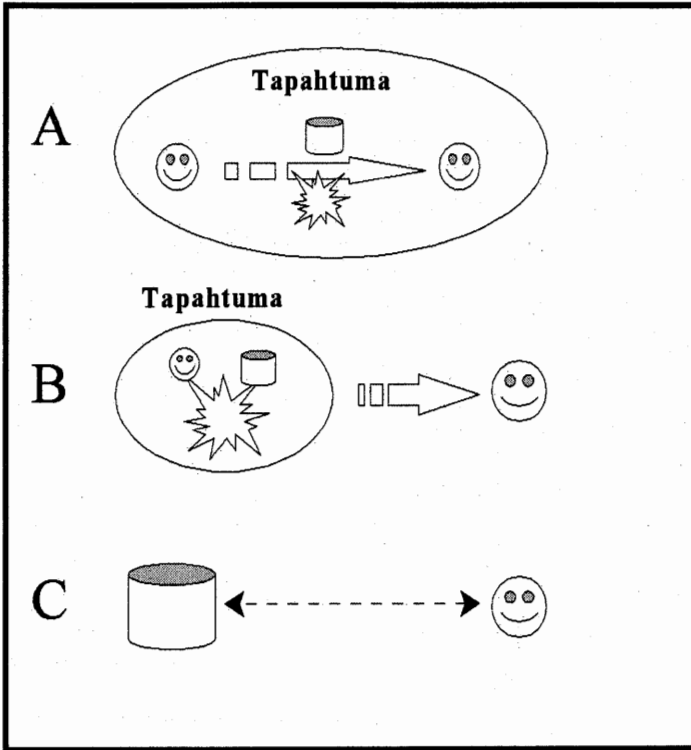
Argumentteja esittävät symbolit ovat X, Y, Z. Esimerkeissä pääaiheena oleva argumentti on merkitty kursivoinnilla ja harvennuksella. Sen vertailukohtana oleva argumentti taas on merkitty pelkällä kursiivilla. Pitkät termit, joiden taajuus on tekstissä suuri, on korvattu lyhenteillä seuraavasti:

ABLOBL	ablatiiviobliikvi
ALLOBL	allatiiviobliikvi
ADESSOBL	adessiiviobliikvi
DATOBL	datiivinen obliikvi
DG	datiivinen genetiivi
DP	datiivinen partitiivi
GENOBL	genetiiviobliikvi
ILLOBL	illatiiviobliikvi
PARTOBL	partitiiviobliikvi

2. Datiiviin kuuluvat roolit

Ennen varsinaista kartoitusta on syytä lyhyesti käsitellä datiivin alakategoriina toimivia rooleja, vastaanottajaa, hyötyjää ja kokijaa. Vastaanottaja on se, jonka haltuun *patientti*⁴ siirtyy suoraan agentilta. *Patientti* voi olla konkreettinen tai abstrakti muttei mentaalinen. Hyötyjä on se, jonka hyväksi tai vahingoksi jokin koituu. Hyötyjä ei ole suoraan yhteydessä agenttiin vaan koko tapahtuman lopputulos koituu hyötyjälle. Kokija vastaa niistä alueista, jotka vastaanottajalta ja hyötyjältä jäävät jäljelle; kokijalle aiheutuu joko agentin toimesta tai koko tapahtuman lopputuloksena jokin mentaalinen tila. Ratkaiseva ero on vastaanottajan ja kahden muun roolin välillä: vastaanottaja on

⁴ *Patientin* sijasta roolia *teema* on käytetty mm. entiteetistä, jonka toiminnasta johtuvasta siirtymisestä tai sijainnista on kysymys (Saeed 1997, 140).

Kuvio 3. DATOBL:n roolimallit

aina tapahtumassa mukana (kuvio 3, A-malli) mutta toiset eivät välttämättä ole (kuvio 3, A- tai B-malli).

Lisäksi on syytä mainita rooli omistaja, joka tarkoittaa omistussuhteen toista osapuolta eli sitä, jolle jokin kuuluu. Omistaja ei ole datiivin alakategoria ja se on sinänsä toinen asia kuin omistusrakenteen syntaktinen omistaja-komponentti. Se tulee kysymykseen datiivin yhteydessä hyvin rajallisissa tapauksissa. Omistajasta on kysymys esim. intransitiivisessa tyypissä *Y kuuluu X:lle*. DATOBL eli X ei muodostaan huolimatta ilmaise paikkaa, johon Y siirtyy, vaan kuulumisen kohdetta. Näin X ja Y suhteutetaan toisiinsa ilman, että niille tapahtuu spatiaalista muutosta (kuvio 3, C-malli).

Roolit vastaanottaja, hyötyjä ja kokija ovat teoreettisella tasolla melko selkeitä transitiivisissa lauseissa. Käytännössä roolien väliset rajat voivat olla hämäriä, ja tulkinta on siten riippuvainen kontekstista. Niinpä keskityn esityksessäni prototyyppeihin tapauksiin.

3. Datiivinen genetiivi

3.1. Yleiskatsaus

Vanhassa kirjasuomessa esiintyvän GENOBL:n käytöt voi jakaa vaihtoehtoisten kaasusten perusteella kolmeen ryhmään, ALL-, ADESS- ja ABLOBL:a vastaaviin. Esiintymistä suurin osa vastaa ALLOBL:a, ja niitä voi pitää tyyppillisinä DG:n esiintyminä. ADESS- ja ABLOBL:a vastaavien tulkinta ei ole yksiselitteinen, ja niitä on tarkasteltava tapauskohtaisesti.

3.1.1. Genetiivi vs. allatiivi

ALLOBL:a vastaavan GENOBL:n esiintymät ovat koko aineistoni perusteella karkeasti lausetyyppeihin jaoteltuina transitiivisia, intransitiivisia, nominaalisia. Lisäksi on irrallista käyttöä, jota ei voi luokitella mihinkään lausetyyppiin. Tämä on kutakuinkin samanlainen kuin pilottitutkimuksesta saamani tulos (ks. Inaba 2000). Transitiivityypissä esiintyi predikaattina peräti 37 ja intransitiivityypissä 11 eri verbiä. Nominaalityypissä taas esiintyi *olla*-verbin kera 24 adjektiivia, 3 substantiivia ja yksi adverbi. (Ks. Taulukko 1.)

Suurimman osan eri predikaattivaihtoehdoista tarjosivat Agricolan teokset⁵. Monet ovat kuitenkin yhden tai parin esiintymän harvinaisuuksia, ja suuri määrä keskittyy tiettyjen predikaattisanojen yhteyteen. Seuraavassa on joitakin esimerkkejä jokaisesta datiiivin eri alaroolien tyypistä:

TRANSITIIVINEN

- (1) Andacat sis ne *Keisarin* iotca Keisarin ouat / ia ne *Jumalan* iotca Jumalan ouat. (MAT 2085) VASTAANOTTAJA
Vrt. Andacat *Keisarille* / cuin Keisarin ouat / ja *Jumalalle* cuin Jumalan ouat. (S1642 Matt. 22:21)
- (2) -- nin me teemme tähän colmet maia / *sinulle* yhden ia *Mosen* yhden / ia *Elian* yhden. (MAT 2070) HYÖTYJÄ
Vrt. -- nijn me teemme tähän colme maja / *sinulle* yhden / *Moselle* yhden ja *Elialle* yhden. (S1642 Matt. 17:4)
- (3) -- ja nijncuin en me myös tehnet *sinun* muuta cuin hywä -- (S1642 1. Moos. 26:29) KOKIJA
Vrt. -- ja niinkuin en me myös tehnet *sinulle* muuta kuin hywää, -- (S1776 1. Moos. 26:29)

⁵ Agricolan Uudessa Testamentissa käyttämiä DG:ejä on vuoden 1642 Bibliassa suurelta osin korvattu allatiivilla (Rapola 1963, 76–77). Kaikki Biblian Uuden testamentin DG-esiintymät eivät kuitenkaan ole sellaisia, jotka ovat korjaajalta jääneet huomaamatta, esim. -- *nijncuin hänen äitins ennen hänen oli opettanut* -- (S1642 Matt. 14:8). Vrt. -- *quin henen eitens ennen henelle oli opettanut* -- (MAT 2062). Biblian esimerkissä objektitulkinna on mahdollinen muttei tunnu luontevalta, koska tällaisissa tapauksissa Bibliassa allatiivi on useimmiten korvattu partitiivilla.

Taulukko 1. Datiivisen genetiivin sisältävien lauseiden predikaatit

Transitiivinen	Intransitiivinen	Nominaalinen
1. aikoa	1. ilmaantua	1. avullinen
2. antaa	2. kelvata	2. armollinen
3. auttaa	3. käydä	3. huokea
4. avata	4. menestyä	4. hyvä
5. ilmoittaa	5. olla	5. julkinen
6. jakaa	6. puuttua	6. kelvollinen
7. jättää	7. seisoa	7. kohtuullinen
8. kaivaa	8. sopia	8. kovakourainen
9. kostaa	9. tapahtua	9. kunniallinen
10. kylvää	10. tulla	10. kuulematon
11. kysyä	11. täytyä	11. kuuliainen
12. käskää		12. luvallinen
13. lainata		13. lyhyt
14. lahjata		14. mahdollinen
15. luoda		15. otollinen
16. luvata		16. sovelias
17. lähettää		17. tarpeellinen
18. maksaa		18. terve
19. murtaa		19. uskollinen
20. myydä		20. vahingollinen
21. nimittää		21. vainollinen
22. osoittaa		22. vastahakoinen
23. opettaa		23. voimallinen
24. rakentaa		24. alamainen
25. rikkoa		
26. saattaa		25. ainokainen
27. sallia		26. hirmu
28. sanoa		27. velkapää
29. sortaa		
30. suoda		28. velkaa
31. tarita		
32. tehdä		
33. toivottaa		
34. tuoda		
35. uhrata		
36. valmistaa		
37. veisata		

INTRANSITIIVINEN

- (4) -- Cadhe' sadhan penningin Leiuet ei teudhyisi *heidhen* --
(MAT 2260) HYÖTYJÄ
Vrt. -- cahden sadan penningin leiwät ei täydyis *heille* -- (S1642
Joh. 6:7)
- (5) Joca jotain hyvä edzi / *hän en* hywin menesty / mutta joca paha
noudatta / *hänelle* pahoin tapahtu. (S1642 Sananl. 11:27) KOKIJA
Vrt. Joka warhain hyvää etzii, *hänelle* hywin menestyy; mutta joka
paha noudatta, *hänelle* pahoin tapahtuu. (S1776 Sananl. 11:27)
- (6) -- *minun* yxinäns se tule / *ej yhdengän muun* -- (Eep1
s. 332) OMISTAJA

NOMINAALINEN

- (7) -- että minä tahdon minun *Kuningahani* vscollinen olla, --
(LTK s. 4; Kuningahan Menosta 1.) KOKIJA

- Vrt. -- (At) iak skal minom konunge troen vara, -- (MEK s. 6; Konungx B. 1.)
 -- että minä tahdhon minun *Kuningalleni* uscollinen olla, -- (AKK s. 255; Kuningan Caari 1.)
- (8) -- ioca oli *h e n e n* welca sata penningit. (MAT 2074) HYÖTYJÄ
 Vrt. -- joca *hänelle* oli welca sata penningitä. (S1642 Matt. 18:28)

IRRALLINEN

- (9) PAuali ia Timotheus Jesusen Christusen Palueliat. *Caikkein Pyhe in* Christuses Jesuses iotca Philippis ouat / ynne *Pijspain ia Palueliain*. (MAT 2545)
 Vrt. PAwali ja Timoteus / Jesuxen Christuxen palweliat. *Caikille Pyhille* Christuxes Jesuxes / jotca Philippis owat / nijn myös *Pispoille ja palwelioille*. (S1642 Fil. 1:1)

Intransitiivi- ja nominaalityypissä on nähtävissä jonkin verran sanajärjestyksen kiteytyneisyyttä. DATOBL edeltää predikaattia useimmissa tapauksissa. Tämä ei kuitenkaan ole ehdotonta, kuten seuraavat esimerkit osoittavat:

- (10) Ja se kelpas *Herodesen*. (MAT 2062) KOKIJA
 Vrt. Ja se kelpais *Herodexelle*. (S1642 Matt. 14:6)
- (11) Te Palueliat olca alamaiset caikella pelgholla teide' *Herrain/ ei waiuoin ninen Lakiain ia siuiede'* / Waan mös *nijlle tuimille*. (MAT 2605)

Kokoavien havaintojen tekeminen sanajärjestyksestä ei ole tässä hedelmällistä aineiston käännösperäisyyden takia: vieraat mallit ovat paljolti vaikuttaneet sanajärjestykseen.

Omistajaa ilmaiseva *tulla*-verbiä käyttävä tyyppi on nykykielessä korvautunut *kuulua*-verbiä käyttävällä tyypillä.

Yksi *tulla*-verbiä käyttävä ilmaisutyyppi tuntuu luonnolliselta luokitella juuri predikaatin takia intransitiivityyppiin, vaikka siinä GENOBL:n tehtävä on epäselvä. Kyseessä on seuraava tapaus, jollaisia voi löytää vielä nykykielestäkin:

- (12) -- Mite *meiden* siihen tule? (MAT 2104)
- (13) -- mingecaltaiset he mwinen olit / ei *minun* siihen miten tule. (MAT 2522)

Tyyppin erikoisuus on siinä, ettei GENOBL vaihtelee ALLOBL:n kanssa. Tyypillä on mahdollisesti yhteys ADESSOBL:a vastaaviin tapauksiin, jotka ovat samalla tavalla epäselviä (ks. 3.1.2).

Irrallinen käyttö on ratkaisevassa asemassa DG:n alkuperää pohdittaessa. Oletus genetiivin kyvyttömyydestä ilmaista suuntaa kumoutuu viimeistään tässä tyypissä; on vaikea kuvitella, että suunnan suhteen neutraalia kaasusta käytettäisiin kohteen ilmaisimena ilman predikaattia. Lähellä irrallista käyttöä ovat sellaiset esiintymät kuin esim. -- *ia sanoi / Terue teiden*. (MAT 2108); vrt. -- *ja sanoi: Terwe teille*. (S1642 Matt. 28:9) ja vierasperäinen

ilmaisutyyppi *Mutta we teiden Rickat* -- (MAT 2181); vrt. *Mutta we teille Phariseuset* -- (MAT 2202). Irrallisessa käytössä GENOBL:n semanttinen rooli on täysin riippuvainen kontekstista.

Nykykielessä intransitiivityyppejä (esim. *Sinun käy huonosti*) lukuun ottamatta DG:ä ei juuri tunnuta käyttävän. Transitiivityyppi elää sellaisessa kivettyneessä yksipersonaisessa ilmaisussa kuin ”*Minun tekee paha* --”. Irrallinen käyttö katoaa jo 1600-luvun teksteistä lukuun ottamatta niitä tapauksia, jotka ovat kulkeutuneet teksteistä toisiin. Se on voinut vakiintua kivettyneiden ilmaisujen yhteydessä, koska 1700-luvulta on ainakin yksi esiintymä: *Caickein Christittyin Suomalaisten!* (AGJU s. 276; Katkismuskäännöksen esipuhe. Daniel Juslenius). Tähän verrattavana mainittakoon nykykielen ilmaisu *kiitos* + GENOBL, esim. *Edessä puhtaampi kesä* -- *kiitos uusien bussien!* (OM Turun liikennelaitoksen mainos).

3.1.2. Genetiivi vs. ablatiivi & adessiivi

ABLOBL:a vastaavaa GENOBL:a esiintyy vain sormin laskettava määrä. Helpoimmin ABLOBL:a vastaavaksi tulkittaneen *puuttua*-verbin yhteydessä käytetty GENOBL:

- (14) -- mite wile *minun* pwthtu? (MAT 2076)
Vrt. -- mitä wileä *minulda* puuttu. (S1642 Matt. 19:21)
- (15) -- mitä *sinun* puuttu minun tykönäni / että tahdot mennä sinun maalles? (S1642 I. Kun. 11:22; ks. myös Neh. 2A)

Esimerkkien GENOBL:a ei ole kuitenkaan välttämättä luonnollista tulkita ABLOBL:a vastaavaksi. Tähän ovat syynä seuraavanlaiset esiintymät:

- (16) -- Wiele nyt yxi *sinulle* puuttu -- (MAT 2222)
Vrt. -- yxi *sinulda* wileä puuttu -- (S1642 Luuk. 18:22)
- (17) Eij *minulle* mitän puutu, -- (FinnoW s. 43)

On siis mahdollista, että GENOBL *puuttua*-verbin yhteydessä vastaa ALLOBL:a⁶. Näin ainakin Martti Rapola (1963, 77) on asian tulkinnut; hän pitää GENOBL:n käyttöä vieraiden kielten mallin mukaisena. Itse olen taipuvainen yhtymään häneen. Se on intransitiivityypin kokonaisuudessa luontevampi tulkinta, koska vastaavanlaista ei esiinny muiden verbien yhteydessä⁷. ALLOBL:a esiintyy *puuttua*-verbin yhteydessä Agricolan teosten ja Finnon virsikirjan lisäksi Juustenin messukirjassa, jota voi pitää Agricolan suorana

⁶ Huumo (1995a, 71) esittää diakronisesta näkökulmasta epäilyksen erosijaa vastaavan *n*-kaasuksen käytöstä.

⁷ ALL- ja GENOBL:a käyttävän tyyppin lisäksi Agricolalla on *puuttua*-verbistä Kalevalasta tuttu lausetyyppi käytössä: *Wielekö te nyt pwtutt ymmerdhyst?* (MAT 2065); vrt. -- *wieläkö te myös oletta ymmärtämättömät?* (S1685 Matt. 15:16; ks. myös MAT 2661; Jaak. 2:15)

kopiona, Sorolaisen postillassa (EEP1 & 2), Ljungo Tuomaanpojan kaupunginlainsuomennoksessa (LTK) ja Ruotzin Waldacunnan Laissa (RWL). Ljungo Tuomaanpoikaa ja Ruotzin Waldacunnan Lain suomentajaa lukuun ottamatta kaikilla kirjoittajilla jopa takavokaalisten sanojen loppuvokaalin merkintä horjuu, heillä esimerkiksi adessiivin ja allatiivin ortografinen ero on paikoittain epäluotettava takavokaalisten sanojen yhteydessäkin⁸. Adessiiviksi tulkitseminenkin siis on periaatteessa mahdollista esimerkeissä (16) ja (17). Hyvin tavaton sattuma silti olisi, että sekä Agricola että Finno molemmat olisivat merkinneet juuri *puuttua*-verbin yhteydessä takavokaalisessa sanassa *e*-kirjaimella adessiivin loppuvokaalin.

ALLOBL:n vastine lienee myös seuraavassa *kysyä*-verbillisessä esiintymässä, vaikka nykykielen käytännön mukaan tähänkin sopisi ablatiivi:

- (18) Mjnä kysyn *sinun* N: -- (SKMW s. 35; B)
Vrt. Mine kysyn *sinulle* N. (SKMW s. 34; A)
Minæ kysin *sinu'*. N. (SKMW s. 34; C)

Toista mahdollisesti ABLOBL:a vastaavaa tyyppiä ovat seuraavanlaiset esiintymät (ks. myös Kangasmaa-Minn 1966, 54):

- (19) *Johannesen* mine *caulan* leickasin. (MAT 2192)
Vrt. Johannexen caulan minä leickaisin --. (S1642 Luuk. 9:9)
- (20) -- *nijden* pitä *pää* pois lyötämän, mies teilattaman, ja waimo lawosa poldettaman. (RWL s. 95; Pahategon Caari 14:1.)
Vrt. -- the skola halshuggas, mannen steglas, och qwinnan i båle brännas. (SRL s. 217; Miszgiernings Balk 14:1.)
-- niin he mestattakoot, mies teilattakoon ja nainen poltettakoon lawalla. (SLK s. 256; Rikoskaari 14:1)

Esimerkkien kaltaisia (19–20) esiintymiä löytyy vain niukalti (ks. myös MAT 2125–Mark. 6:16; MAT 2243–Joh. alkupuhe). Ablatiivivaihtoehto tulisi kysymykseen lähinnä silloin, kun lauseet yritettäisiin nykykirjakielistää sanajärjestykseltään sellaisinaan. Esimerkkien kaltaisissa tapauksissa ei ole kuitenkaan tulkintani mukaan kysymys GENOBL:sta eikä DG:stä, vaan pääsanasta kaukana olevasta ja topikaalistetusta genetiiviattribuutista. Kyseisessä tyyppissä lauseenalkuinen genetiivijäsen on poikkeuksetta omistussuhteessa jonkin verbin jäljessä olevaan lauseenjäseneseen ja usein kyse on meronymiasta eli osakokonaisuus -suhteesta⁹ (Johanneksen – kaula; niiden – pää). (Ks. 2.1.3.)

Myös tyyppin sanajärjestys on tietyllä tavalla säännöllistä. Holonyymin ja meronyymin välillä on jokin muu sana, joka estää nykykielen kieliopin mukaisen attribuuttitulkinnan. Ainakaan tällaista vakiosanajärjestystä ei ole havaittavissa ALLOBL:a vastaavan transitiivityypin GENOBL:n yhteydessä.

⁸ Esim. -- Eipä se *minulla* paha syö -- (FinnoW s. 178); Opeme / cuinga swresta se ombi otolinen *Jumalalla Caickiwaldialla* -- (EEP2 s. 121)

⁹ Termistä ks. Cruse 1986, 157–177.

Tyyppin harvinaisuuden huomioon ottaen on tilastollisestikin outoa, että ainoa RWL:ssa esiintyvä transitiiviesiintymä on esimerkin (20) tyyppiä.

ADESSOBL:a vastaavan GENOBL:n asema on yhtä epäselvä kuin ABLOBL:a vastaavan GENOBL:n. Tämä johtuu niistä esiintymistä, joiden osalta vaihtelua ADESSOBL–GENOBL ei ole nähtävissä teksteistä.

Kaikki ADESSOBL:a vastaavat GENOBL:n esiintymät ovat tyyppiä *X:n on Y*. Tyyppi muistuttaa ALLOBL:a vastaavan GENOBL:n intransitiivityyppejä *X:n on Y (Z:stä)*, joka kuitenkin selvästi vuorottelee tyyppin *X:lle on Y (Z:stä)* kanssa.

Tyyppissä *X:n on Y* *Y*:nä esiintyvät interrogatiivipronominin *mikä* lisäksi *halu, hätä, mielennoude, suosio*¹⁰, *syy, velka, väli*. Seuraavista esimerkissä (21) on mahdollisesti kaksinkertainen DG:n käyttö:

- (21) Ninquin ios *s i n u n* olis *i o n g u n* welca / ia et sine woisi maxa. (MAT 2411)
Vrt. Niinkuin jos *sinulla* olis *jollekulle* welkaa, jota et sinä woisi maxaa -- (S1776 Room. esipuhe)
-- paljoko *s i n u n* on *herralleni* welkaa? (S1859 Luuk. 16:5)
- (22) -- mitä *h ä n e n* on welca muille, eli muut hänelle, -- (AKK s. 307; Maan Caari 17.)
Vrt. -- ios hän on iollenki welka eli iocu hänelle, -- (LTK s. 54; Maidhen Menosta 17.)
- (23) -- ei *m e i d ä n* mitän hätä ole -- (S1642 Jer. 7:10)
Vrt. Eipe *meille* miten tuska ole -- (MAT 3533)
- (24) -- ei meidän *p o i c a m* Jumalan awulla hätä ole -- (S1642 Tob. 10:6)
Vrt. -- ei meidän *pojallamme* Jumalan awulla hätää ole -- (S1776 Tob. 10:6)
- (25) Mike *s i n u n* oli Meri ettes pakenit? (MAT 3382)¹¹

Esimerkeistä kaikki eivät tunnu tyyppillisiltä DG:n käytöiltä ehkä juuri siksi, että GENOBL:n käyttö on jo vanhimmissa kielenmuistomerkeissäkkin jokseenkin vakiintunutta; GENOBL ei vaihtele ADESSOBL:n kanssa säännöllisesti. Esimerkiksi tyyppi ”*mikä sinun on?*” esiintyy vuoden 1642 Bibliassa kymmenen kertaa muttei kertaakaan ADESSOBL:llisena.

Nykykielen ilmaisutyyppiä *X:n on nälkä / jano* ei esiinny aineistossani, mutta ADESSOBL:a käytävä tyyppi esiintyy kerran¹²: *Ja nälkä oli h e i l-*

¹⁰ Sanojen *suosio, mielennoude* ja *halu* käytöstä ks. Inaba 1998, 160–163.

¹¹ Tätä tyyppiä ei sovi sekoittaa nesessiivisiin rakenteisiin luettavien lauseiden kanssa, joissa *mikä*-sanana partitiivimuoto toimii niin kuin 4. infinitiivin partitiivimuoto: *Mitä myös m i n u n on teidän cansan* -- (S1642 Joel. 3:4); vrt. *Mite mös minulle ombi teiden cansan* -- (MAT 3638). Juuri tässä nesessiivisessä tyyppissä GENOBL vaihtelee joko ALLOBL:n tai ADESSOBL:n kanssa.

¹² Tässä oikaistakoon Inaba 1998:ssa s. 158 antamani virheellinen tieto. Epäselvä on seuraava Sorolaisen lause: *Sillä s i e l u i l l e e i j o l e S o r m e / e i k ä S i l m ä / e i k ä J a n o / e i k ä y h t ä k ä n puhetta heidän wälillän ole*. (EEP2 s. 60)

lä, Aicoi nijn cotia mennä (FinnoW s. 46). Mahdollisesti tyyppiä *X:n on lämmin* on seuraava esiintymä:

- (26) -- ja sano: hoi / *m i n u n* helle / minä iloidzen tulesta. (S1642 Jes. 44:16)
 Vrt. -- ja sano: hoi / minä olen lämmin / ettän sain nähdä tulen. (S1685 Jes. 44:16)

Esimerkeissä (21–26) GENOBL:n rooliksi voi ajatella lähinnä kokijaa. Seuraavassa rooliksi voi ajatella omistajaa, mutta kyse voi olla ADESSOBL:n sijasta ALLOBL:a vastaavasta GENOBL:sta:

- (27) Ja sentähden eij *J u m a l a n* yhtäkän syytä ole inhimisen cadotu-keen / mutta inhiminen itze on siihen syytä. (EEP1 s. 1013)
 Vrt. -- eij ole siehe' *Jumalalle* yhtän syytä / joca tahto heitä wetä -- (EEP1 s. 1049)

Sanan *väli* yhteydessä GENOBL tuntuu olevan kaukana datiiivisuudesta. Niin kuin nykykielessä, GENOBL tarkoittaa abstraktiota (esim. *Mitä s e n on väliä?*):

- (28) -- mike wäli ombi Inhimisten *l w l o n* ja *w s c o n* Jumalasta. (MAT 1832)

Seuraava esimerkki on tyyppiä *X:n on Y*, jossa X on elollinen ja Y konkreettinen omistettava:

- (29) -- *cadzocat* sitä Joabin pellon kappaletta minun peldoni wieres / ja *h ä n e n* on siinä ohra / *mengät* ja *pistäkät* tuli siihen -- (S1642 2. Sam. 14:30)
 Vrt. -- *katzokat* sitä Joabin pellon kappaletta minun sarkani wieresä, ja *h ä n e n* on siinä ohraa: *mengät* ja *pistäkät* tuli siihen; -- (S1776 2. Sam. 14:30)
 Katsokaa, Jooabin maapalsta on minun maapalstani vieressä, ja *h ä n e l l ä* on siinä ohraa; *menkää* ja *sytyttäkää* se palamaan. (S1938 2. Sam. 14:30)

Esimerkissä on mukana lokaliteettia ilmaiseva Z, ts. tyyppin rakenne on oikeastaan *X:n on YZ:ssa*. Lauseen informaatioon voi siis sanoa kuuluvan omistussuhteen lisäksi jotakin muuta, esim. Y:n sijainti. Entä jos lauseessa ei olisi lokaliteettia ilmaisevaa Z:aa? Ilman sitä lause ilmaisee yleensä merkitystä 'kuulua jollekulle'. Tämän tyyppisiä lauseita esiintyy myös lakiteksteissä (ks. Inaba 2000). Tyyppiä *X:n on YZ:ssa* ei ole ainakaan tilastollisesti luontevaa kytkeä DG-esiintymiin. Laskelmani mukaan koko Raamatussa on suunnilleen 1280 kontekstia, joissa voisi esiintyä nykysuomen omistusrakennetyyppiä *X:llä on Y*. Näistä vain yhdessä esiintyy kyseinen tyyppi eli esimerkki (29). Jos tämä tyyppi kuuluisi DG-esiintymiin, sen odottaisi esiintyvän esim. Agri-colan kaltaisilla tyyppillisillä DG:n käyttäjillä.

Myös seuraavassa GENOBL:a vastaa nykykielessä ADESSOBL. Tämäkin tyyppi esiintyy aineistossani vain kerran:

- (30) -- sillä etei *meidhän* naiteta miestä waimon perindön mahan mutta maan päällisen, -- (LTM s. 166; Kuningan walan eli cotho rauhan rikoxest 32)
Vrt. Sillä ettei *meidhän laisa* naiteta mies waimon Esiuanhembain maan päälle, -- (KKM s. 155; Wala sackoin kaari 31)

Usein murretutkimuksen yhteydessä esitetty ellipsitulkinta ei mielestäni ole luonteva, koska samanlaista monikon persoonapronominien genetiivin käyttöä esiintyy myös Volgan alueen etäsukukielissä, marissa ja mordvassa (Kangasmaa-Minn 1966, 58; Huumo – Inaba 1997, 42; Inaba 1998, 155–156). Tyyppin juuret voivat olla syvemmillä kuin suomen murretutkimukset antavat ymmärtää.

Kaiken kaikkiaan vanhan kirjasuomen ADESSOBL:a vastaavan GENOBL:n käyttö näyttää suurin piirtein samanlaiselta kuin nykykielessäkin, jos otetaan huomioon myös murteet. Krohn (1868, 507) toteaa Agricolan kielenkäyttöön perustaen Turun murteen käyttäneen genetiiviä allatiivin muttei adessiivin sijasta. Näin ei tarkkaan ottaen ole asian laita, kuten edellä olevat esimerkit osoittavat. On silti ilmeisen selvää, että vanhan kirjasuomen GENOBL:n esiintymien perusteella ADESSOBL:a vastaavaa tyyppiä ei voi pitää GENOBL:n tyypillisimpänä tapauksena. Edellä esitetynlaisten GENOBL:ien rooli ja ilmaisuuden semanttis-syntaktinen rajoittuneisuus antaa aihetta jatkotutkimukselle.

3.1.3. Genetiiviattribuutti ja topikalisaatio

Jo Tunkelo (1908, 22) pitää vaikeana ratkaista, kuuluuko esim. sen tyyppinen lause kuin ”*Mun on vielä pääni kampaamatta*” genetiivin adverbaaliseen vai adnominaaliseen käyttöön. Ratkaisun vaikeus johtuu siitä, että lauseen merkitys ei olennaisesti eroa lauseesta, jonka sanajärjestys on Tunkelon esimerkillä operoidakseni tyyppiä ”*Mun pääni on vielä kampaamatta*” (tulkinta adnominaalinen), mutta samanlaisissa ympäristöissä lauseenalkuinen pronomini voi olla myös adessiivissa, ts. ”*Mulla on pää vielä kampaamatta*” (tulkinta adverbaalinen). Tästä oli puhetta ABLOBL:n yhteydessä ja oma tulkintani on, että Tunkelon esimerkin ja esimerkkien (19–20) kaltaisissa tapauksissa kyse on topikaalistetusta attribuutista. Myös seuraavanlaiset esiintymät ovat tulkintani mukaan topikalisaation ilmentymiä, esimerkki (32) ei ole vanhasta kirjasuomesta:

- (31) *Mun on rintani rämänä* Kaikki keuhkoni kulunu -- (AGJU s. 369; Gananderin 149. satu)

- (32) ”Mutta *minun* on jäänyt rautan *i* tuonne’ kirkkopihalle’,” muistutteli Pieti. (Suometar No. 4, Lisä-Lehti Suomettarelle)

Selitän tulkintani käyttämällä ilmaisutyyppejä *X:n tekee mieli / mielensä Y:tä*. Tätä tyyppiä on löytynyt vanhan kirjasuomen aineistostani neljä kappaletta, ja kaikki ovat sanajärjestykseltään *X:n mielensä tekee Y:tä*:

- (33) -- Ychtene Sabbathina panghan iocainen itze tygense iotakin / ia cootkan *mite henen Mielens teke* -- (MAT 2492; 1.Kor. 16:2)
- (34) -- Nephtalilla on yldäkyllä *mitä hänen mielens teke* -- (S1642 5.Moos. 33:23)

Edellisissä esimerkeissä ei liene epäilystä siitä, että lausekkeet *hänen mielensä* ovat attribuutti ja pääsana. Miten olisi seuraavissa saduista poimituissa esimerkeissä?

- (35) *Hänen* teki *mielensä* kumminkin kattoo siihen rasiaan, -- (SKI s. 494 Satakunta).
- (36) Ko flikka näki isänsä, teki *hänen* kovasti miäli sannoo sille asia, -- (SKI s. 165 Kauva)

Nykykielessäkin tyyppi (*Minun*) *mieleni tekee* -- on edelleen käytössä. Esimerkin (36) tyyppi *Minun tekee mieli* -- lienee kuitenkin neutraalimpi ilmaisu. Possessiivisuffiksi on jäänyt pois ja attribuutin ja pääsanan väliin on tunkeutunut *tehdä*-verbi.

Mitä attribuutin l. omistajan ja pääsanan l. omistettavan toisistaan irrottamisella saadaan aikaan?¹³ Puheenaihe l. topiikki vaihtuu omistettavasta omistajaan¹⁴. Näin voi ymmärtää, miksi esimerkkien (31) ja (32) kaltaisia lauseita esiintyy murreteksteissä paljon mutta vanhassa kirjasuomessa vain niukalti. Murretekstit ovat suurimmalta osin haastatteluja, joissa tyypillisesti kerrotaan jotakin henkilöstä eli omistajasta. Omistettavat ovat siis sivuseikkoja. Sama koskee satuja. Vanhassa kirjasuomessa taas vapaata topikalisaatiota ei esiinny tekstien käännösperäisyyden takia. Siinä on kuitenkin yksi tyyppi, jossa kiinteää sanajärjestystä on hyödynnetty omistajan topikaalistamisessa. Ei ole vaikeaa löytää esim. lakiteoksista lauseita, joissa genetiivissä olevan *joka*-relatiivipronominin kanssa käytetyn *oma*-sanana paikka vaihtelee. Niissä useimmiten relatiivipronominin ja *oma*-sanana välillä on jokin lauseenjäsen, joka erottaa ne toisistaan. Molempien seuraavien esimerkkien lähdetekstissä on

¹³ Tässä termit omistaja ja omistettava ovat omistusrakenteen komponentin nimityksiä, eivät siis rooleja.

¹⁴ Tyypin *X:n tekee mieli Y:tä* vakiintumiseen lienee vaikuttanut myös ilmaisun kiteytyminen muotoon *tehdä mieli*. Genetiivin säilyminen joksikin ulkopaikallissijaksi vaihtumatta voi selittyä sillä, että lauseenalkuinen genetiiviattribuutti on alettu tajuta kokijan OBL:ksi (ks. 2.2). Samanlainen kehitys on voinut tapahtua sanojen *halu, ikävä, surku, vilu* yhteydessä rakenteessa *X:n on Y:(nsä) (Z:ää / Z:ään)*. Ks. Inaba 1998, 163–165.

käytetty *äga*-verbiä, joten lähdeteksti ei ole voinut vaikuttaa sanajärjestykseen:

- (37) Nytt on mies ottanut Eläimmi sisälle, ia se tule iälkin, *i on ga ne om att* ouat, -- (KKM s. 85; Rakennoxen kaari 10)
Vrt. Nw hauir man fæ jnwrakit, och then komber epter som fææ ægher, -- (KCL s. 151; Bygninga B 10).
- (38) -- täyttäkän se kiellon walan, *i on ga* karia on *oma*, -- (KKM s. 85; Rakennoxen kaari 10)
Vrt. -- fülle then offhaldz witne som fææ æghir, -- (KCL s. 151; Bygninga B 10)

Uskonnollisissa teksteissäkin esiintyy vastaavanlaisia lauseita:

- (39) Mutta Palcolinen / ia ioca ei ole Paimen / *i on ga* ei ole Lambaat *om at* -- (MAT 2275)
Vrt. Mutta palcollinen / joca ei ole paimen / eikä lambat ole *hänen omans* -- (S1642 Joh. 10:12)

Esimerkeissä (37–39) vieraan kielen malli ei suoraan vaikuta sanajärjestykseen, mutta sillä on näköjään välillinen vaikutus topikalisaatioon. Vanhassa kirjasuomessa tyyppiä *Y on X:n oma* on käytetty juridista omistusta korostavan ruotsin *äga*- ja *tillhöra*-verbin vastineena (Inaba 2000). Tällaisessa juridisen omistuksen ilmaisussa omistaja on tyypillisesti elollinen ja omistettava on eloton¹⁵. Niinpä edellä mainittu henkilökeskeisyys, ts. omistajan tärkeys, tulee vahvasti esiin. Seuraavassa esiintymässä tämä näkyy persoonapronominin yhteydessä, mikä on melko harvinaista. Sana *sielfuir* on voinut vaikuttaa siihen, että *oma*-sanaa on käytetty, mutta se ei koske topikalisaatiota sinänsä:

- (40) Ios se on lamboa ia *hänen* ouat *omansa* huonet pitäkän se mös wahingon omanans, -- (KKM s. 103; Rakennoxen kaari 35)
Vrt. Ær thet landbo, och æghir sielfuir hwsen, haffui oc sielffuir scadan; -- (KCL s. 193; Bygninga B 35)

Myös seuraavia esimerkkejä voi pitää samanlaisina tapauksina kuin edellä mainitut:

- (41) -- *Jonga* mine Pauali *palueli axi* olen tullut. (MAT 2556)
Vrt. *Jonga Palueli axi* mine olen tullut (MAT 2556)
- (42) -- *i on ga* en ole mine kelooline' *kengi* candama' -- (MAT 2027)
Vrt. -- *jonga kengiä* en minä ole kelwollinen candaman -- (S1642 Matt. 3:11)

Genetiivin korvautumista ulkopaikallissijoilla voi pitää kielen adnominaalisen omistusrakenteen siirtymisenä synteettisestä analyyttiseen attribuutin to-

¹⁵ Poikkeuksia tästäkin löytyy. Seuraava on koko aineistostani ainoa, jossa *oma*-sanana yhteydessä omistaja on eloton: *Mitä se olla taidhais mies wahingoitta toiseldans ioca hahden ä ma on*, -- (LTK s. 99; Hahden Menästä 7); vrt. *Hwat thet hælzt ær man skadhar fore andrum thet skipi tilhörer* -- (MES s. 232–233; Skipmala B. 8)

pikaalistamisen yhteydessä¹⁶. Synteettisyys on tässä tietysti suhteellista, koska suomessa possessiivisuffiksi ei ole ainoa omistajan merkitsin; muussa kuin persoonapronominien yhteydessä omistajan merkitsimenä on vain genetiivi. Mikäli yhdistelmää genetiivi + possessiivisuffiksi pidetään alkuperäisenä omistusrakenteena, genetiivin käyttöä voi kuitenkin pitää jäännöksenä adnominaalisen omistusrakenteen synteettisyydestä¹⁷. Kokonaisuutena adnominaalisen omistusrakenteen kehityksen suunta olisi yksinkertaisesti: 1. possessiivisuffiksin poisjääminen > 2. genetiivin korvautuminen ulkopaikallissijoilla. Possessiivisuffiksin jääminen käytöstä on nykypuhekielen adnominaalisesta omistusrakenteesta vaivatta havaittavissa, esim. *minun kirjan i* mutta *m un kirja*. Adnominaalisen omistusrakenteen muuttuminen topikalisaation yhteydessä synteettisestä analyttiseksi näkyy siinäkin, että niissä murteellisissa esiintymissä, joissa omistaja on ilmaistu ulkopaikallissijoilla, omistettava ei näytä merkittävän possessiivisuffiksilla:

- (43) -- ku *mull* -o se muisto ni huan ku em mä muist- oikke. (Usk LA 0781 / 245)
Vrt. *Mnu* on kyl muistinikki vähä huano. (Kalan LA 0171 / 72)

Tämä johtunee siitä, että ulkopaikallissijoja käyttävässä, analyttisessä adnominaalisessa omistusrakenteessa possessiivinen suhde on oletusarvo; sitä ei tarvitse ilmaista possessiivisuffiksilla erikseen.

Adnominaalisen omistusrakenteen muuttuminen synteettisestä analyttiseksi on mennyt pidemmälle aunuksessa (Genetz 1884, 190). Topikaalistetun omistajan merkitseminen ulkopaikallissijoilla on tavanomaista suomen lähisukukielissä (ks. esim. Tunkelo 1908, 57; Kettunen 1943, 330). Mainittakoon vielä, että Agricolalla esiintyy analyttistä tyyppiä muussa kuin topikalisaation yhteydessä jonkin verran. Tapaukset voivat kuitenkin johtua lähdetekstien vieraiden kielten mallista:

- (44) -- ette *heille Coruat* syhyuet / ia poiskiendeuet tosin Coruansa Totudhesta -- (MAT 2590)
Vrt. Että *heidän corwans* syhyvät / mutta he käändävät corwans pois totuudesta -- (S1642 2Tim. 4:4)
- (45) -- olen *teille Jalgat* pesnyt -- (MAT 2285)
Vrt. -- olen *teidän jalcanne* pesnyt -- (S1642 Joh. 13:14)
- (46) Cosca nyt Phariseuset cwlit että hen oli *Sadduceusille suun* tukinnut -- (MAT 2085–2086)

¹⁶ ADESSOBL:n kehysadverbiaalimaisesta ja topiikkimaisesta käytöstä ks. Pulkkinen 1963; Huomo 1995b, mm. 110–116.

¹⁷ Tämä oletus perustuu implisiittisesti siihen, että possessiivisuffiksin käyttö on itämerensuomalaisissa kielissä väistynyt ja alkuperäisempi olisi etäsukukielten adnominaalinen omistusrakenne, jossa omistettava merkitään possessiivisuffiksilla myös muussakin kuin persoonapronominien yhteydessä, esim. mdM *pihet' kudac* "koiran kotinsa" 'koiran koti' (ks. Comrie 1988, 473–474).

Vrt. COsca Phariseuxet sen cuulit / että hän oli *Saduceusten suun*
tukinnut (S1642 Matt. 22:34)

3.2. Datiivinen genetiivi ja transitiiivilause

Transitiivityyppi on objektin ja DATOBL:n sijanmerkinnän kannalta olennaisin, koska juuri siinä mainitut kaksi funktiota voivat esiintyä samanaikaisesti. Tyyppillisen DG:n sisältävän transitiiivilauseen morfosyntaktinen rakenne on mallia subjekti + predikaatti + obliikvi + objekti, jossa sanajärjestys tietysti voi vaihdella.

- (47) Nijn tulit ne iotca *Cuningan sen neuwon* olit andanet -- (EEP1 s. 131)
(48) He toit myös *ohria ja olkia hewoisten ja muulein* -- (S1642 1.Kun. 4:28)
Vrt. He toit myös *ohria ja olkia hewoisille ja nopsille orheille*, -- (S1776 1.Kun. 4:28)

Mainittua lähellä ovat myös kokijan obliikvin sisältävät lauseet, joissa ei ole objektia. Kyseessä ovat seuraavanlaiset esiintymät:

- (49) Joca nijsä *toisen pahoin* teke, hän on Walasyyn rickonut. (AKM s. 166; Walasyidhen Caari 3.)
Vrt. Se quin siinä teke *hänelle* wahingon, olkan walan sakon rickonutt. (KKM s. 148; Wala sackoin kaari 3.)
-- se quin nijsä teke *hänelle* wahingon olkan rickonut Kuningan walan, -- (LTM s. 156: Kuningan walan eli cotho rauhan rikoxest 3.)

Näin ollen DG:n sisältävään transitiiivityyppiin sisältyy kaksi morfosyntaktista alatyyppejä: toisessa on objekti, toisessa sen korvaa obliikvi.

Vaikka transitiiivityyppi yleensä on DG:n tunnistamisen kannalta helppoin, ongelmallisiakin tapauksia löytyy, ja ne vaikuttavat transitiiivityypin DG-esiintymien tilastoihin suurestikin:

- (50) -- ja maxa *Rijta weljens* custannuxen ja Wahingon. (KO s. 62; Asetus 17)
Vrt. -- och betalar Wederparten thesz omkostnad och skadestånd. (KyO 221; Om Rättegång 17)
(51) -- ia anna *minun syndin i* andexi -- (MAT 3084)

Esimerkin (50) lähdetekstissa sana *Wederparten* on selvästi epäsuoran objektin eli datiivisen objektin asemassa. Suomenkielisessä lauseessa sana *Rijta-weljens* voi olla datiivisen obliikvin sijasta genetiiviattribuutti. Attribuuttitulointaa puoltavat esimerkkien (52) ja (53) sekä esimerkin (54) LTK:n kaltaiset lauseet; sekä DATOBL että genetiiviattribuutti siis pantaisiin näkyviin sekaannuksen välttämiseksi. Obliikvitulointaa puoltavat puolestaan esimerkkien (54) ja (55) kaltaiset lauseet.

- (52) HErra anna *heidän* andexi *heidän* syndins. (EEP2 s. 137)
- (53) Sentedhen ios te andexiannat *Jnhimisten heiden* ricoxens -- (MAT 2036)
- (54) Cuinga wierasten holhojat eli Corjajat pitä joca Caupungisa oleman, *Matcamiesten* tarpeensa andaman: -- (AKK s. 254; Kuningan Caari sisällys 13.)
Vrt. Huru tæuærnerara æller hærbærgherara skulu vara j huariom stadh væghfarandom mannom nödhthorft skipa -- (MES s. 4; Konungx B. sisällys 13 [alaviite 24])
Quinga öösiann andaiat oleman pitä ioca Caupungisa, *matkamiesten heidhen* tarpehensa mydä, (LTK s. 2; Kuninghan Menosta sisällys 13.)
- (55) -- sen cansa hen andapi *Jumalan* cunniansa -- (MAT 2404)
Vrt. -- ja anda sen cansa *Jumalalle* cunnian -- (S1642 Room. esipuhe)

Esimerkeissä (54) ja (55) sanojen *tarpeensa* ja *cunniansa* possessiivisuffiksi viittaa GENOBL:iin. Tällä tavalla 3. persoonan possessiivisuffiksia käytetään ei-persoonapronominin yhteydessä mm. silloin, kun se viittaa dativiseen obliikviin (ks. Lindén 1959, 295–297). Koska ongelmaa ei voida ratkaista kontekstia tarkkailemalla, tässä tutkimuksessa esimerkkien (50) ja (51) kaltaiset esiintymät on jätetty käsittelyn ulkopuolelle esimerkkien (54) ja (55) kaltaisia selviä tapauksia lukuun ottamatta. On syytä kuitenkin mainita, että kyseessä on yksi semanttisista konflikteista, jotka ovat voineet vaikuttaa ALLOBL:n suosioon DATOBL:na. Tässä tapauksessa konflikti koskee genetiivijäsenen käytön adverbaalisuutta ja adnominaalisuutta. Tarkastelen toisenlaista konfliktia luvussa 5.

Taulukko 2 esittää neljän eri Uuden Testamentin painoksen transitiiviteydessä esiintyviä verbejä ja niiden lukumääriä. 1548, 1642, 1685¹⁸, 1776 ovat tekstien painovuotia. Taulukossa verbin ortografinen asu on nykykielistetty. Lisäksi *sanoa*-verbi on pantu sulkuihin sen kaksitulkitaisuuden takia (ks. esim. (78)).

DG:n produktiivisuus ei selviä sen esiintymämäärästä. Se saadaan selville vasta verrattaessa GENOBL:n ja vaihtoehdon ALLOBL:n esiintymämäärää toisiinsa. Taulukossa 3 on lakiteosten *antaa*- ja *maksaa*-verbin yhteydessä käytetyn GENOBL:n (= DG) ja ALLOBL:n (= ALL) tekstikohtaiset määrät sekä niiden keskinäinen osuus prosenttilukuina. DG/ALL tarkoittaa, että GENOBL ja ALLOBL esiintyvät saman predikaatin yhteydessä rinnakkain.

Taulukon perusteella on ainakin selvää, että ALLOBL:n käyttö on vanhimmissa kielenmuistomerkeissäkin vallitsevaa. Lähinnä KKM:n *maksaa*-verbin yhteydessä käytetyn GENOBL:n määrä ylittää lähes ALLOBL:n määrään¹⁹. Lakiteokset eivät kattavasti ilmennä aikakautensa käytäntöä, koska

¹⁸ Tässä viitataan koko Biblian painovuoteen.

¹⁹ KKM:n tarkemmista tilastoista ja esiintymistä ks. Inaba 2000.

Taulukko 2. Transitiviteyypissä esiintyvät verbit neljän Uuden Testamentin painoksen mukaan.

	1548	1642	1685	1776
antaa	98	24	23	15
auttaa	1	–	–	–
ilmoittaa	1	–	–	–
jakaa	1	1	–	–
kostaa	2	–	–	–
kylvää	1	–	–	–
käskää	8	4	3	3
lahjata	1	–	–	–
luoda	1	1	–	–
luvata	2	–	–	–
lähettää	1	–	–	–
maksaa	4	–	–	–
murtaa	1	–	–	–
opettaa	3	(1)	–	–
rakentaa	2	–	–	–
sallia	1	–	–	–
(sanoa)	1	–	–	–
saattaa	1	–	–	–
tarita	1	–	–	–
tehdä	44	11	10	3
uhrata	1	–	–	–
valmistaa	1	–	–	–
yht.	177	42	36	21

Taulukko 3. Antaa ja maksaa + DATOBL lakiteoksissa.

antaa	KKM	LTM	LTK	AKM	AKK
DG	24	5	8	0	6
%	(25,3)	(5,4)	(12,5)	–	(5,6)
ALL	70	87	56	63	102
%	(73,7)	(94,6)	(87,5)	(100)	(94,4)
DG/ALL	1	0	0	0	0
%	(1,0)	–	–	–	–
YHT.	95	92	64	63	108
maksaa	KKM	LTM	LTK	AKM	AKK
DG	22	6	16	7	10
%	(44,0)	(10,7)	(20,3)	(11,7)	(7,5)
ALL	24	49	62	53	124
%	(48,0)	(87,5)	(78,5)	(88,3)	(92,5)
DG/ALL	4	1	1	0	0
%	(8,0)	(1,8)	(1,2)	–	–
YHT.	50	56	79	60	134

niiden kieli edustaa joko oletettavasti tai tiettävästi lähinnä idiolekteja²⁰. Siksi taulukon 3 ei voida katsoa yksin heijastavan DG:n eri vaiheita; tulokset voivat olla sattumanvaraisia. Toisaalta Ruotzin Waldacunnan Laissa (= RWL), reilut

²⁰ Ljungo Tuomaanpojan ja Abraham Kollaniuksen lakiteosten DG:n esiintymien jakaumat ovat sikäli mielenkiintoisia, että kummallakin kääntäjällä kaupunginlaissa on enemmän DG:ä kuin maanlaissa. Mikäli KKM:n eri koodeksit ovat vaikuttaneet mainittujen kahden kääntäjän teksteihin, luulisi, että heillä esiintyisi maanlaissa enemmän DG:ä kuin kaupunginlaissa.

sata vuotta Kollaniuksen käännöksen jälkeen, ei esiinny enää yhtään GENOBL:a *antaa-*, *maksaa-* eikä niitä vastaavasti käytetyn *vetää-*verbin yhteydessä.

Mikäli KKM:n oletettu ikä (1580-luvun tienoolla syntynyt) pitää paikkansa, DG:n käytön puolittuminen, joka näkyy KKM:n ja mm. LTK:n välillä, on mielenkiintoista. Samanlainen raju lasku DG:n käytössä näkyy näet myös uskonnollisista teksteistä²¹. Esimerkiksi taulukon 2 Agricolan Uuden testamentin transitiiviteydessä esiintyvän DG:n määrä (177) ylittää yksin koko vuoden 1642 Biblian transitiiviteyden DG:n määrän (172). Tämä on huikea ero ajateltaessa näiden tekstien DATOBL:n sallivien kontekstien määrää. Agricolan Uudessa testamentissa DATOBL:n sallivia konteksteja, jotka koostuvat GENOBL:n ja ALLOBL:n esiintymien yhteismäärästä, on *antaa-*verbin yhteydessä 442. GENOBL:n ja ALLOBL:n keskinäinen osuus on 98 (22,2 %) ja 344 (77,8 %). Koko Biblian vastaavat luvut ovat: konteksteja 2 254, GENOBL:eja 94 (4,2%) ja ALLOBL:eja 2 160 (95,8 %). Myös korpuksena vuoden 1642 Biblia on huomattavasti suurempi kuin koko Agricolan teokset (MAT). Agricolan teosten sanamäärä on yhteensä 431 086 ja Biblian on 915 388 (Nuutinen–Palkki 1999).

Tilastossa intransitiiviteyksiä lukuun ottamatta kaikki tyypit näyttävät hävinneen teksteistä melko nopeasti. Esimerkiksi Agricolan Uudessa testamentissa nominaaliteydessä esiintyvän DG:n määrä on 65. Vuoden 1642 Biblian Uudessa testamentissa sitä esiintyy enää kahdesti ja Vanhassa testamentissa sitä ei esiinny ollenkaan. Intransitiiviteydessä taas GENOBL:n osuus ALLOBL:iin nähden on melko suuri, käytetystä verbistä ja tekstistä riippuen jopa suurempi kuin ALLOBL:n osuus. Agricolan Uudessa testamentissa *kelvata-*verbin yhteydessä esiintyy GENOBL:eja 19 ja ALLOBL:eja 8. Toisaalta *tapahtua-*verbin yhteydessä niitä esiintyy 7 ja 30. Kahden verbin yhteissummassa GENOBL:n ja ALLOBL:n osuudet ovat 40,1 % ja 50,9 %. Vuoden 1642 Bibliassa *kelvata-*verbin yhteydessä GENOBL:eja esiintyy enää 9 (4,6 %) ja ALLOBL:eja puolestaan 185 (95,4%). *käydä-*verbin yhteydessä taas GENOBL:n määrä on 39 (43,8 %) ja ALLOBL:n määrä on 50 (56,2 %).

Murreteksteissä ja vanhoissa saduissa transitiiviteyksiä esiintyy enää harvoin, mikä todistaa tilaston oikeasuuntaisuuden; minulle kertyi vain kahdeksan esiintymää aineistoista²². Murteiden suhteen on näin ollen turhaa esittää

²¹ Juustenin teoksella (SPM) ei ole merkitystä DG:n tutkimuksen kannalta huolimatta siitä, että se on 1500-luvun tekstiä ja siinä on melkoinen määrä DG-esiintymiä. Esiintymät ovat suoria kopioita Agricolan Uudesta testamentista.

²² Esim. *Ei ennen tehtyt teitten (? teille) yhtikäm mittään* – (TammelaM s. 33); *”En mitään muuta kun yhren harmaan kissan”, vastas’ Matti. ”Mitäs sen teit?”, kysy’piru.* (MSVT s. 56 Akaa). Vanhan kirjasuomen DG-esiintymiä muistuttavia esimerkkejä löytyy Setälän (1883, 42–45), Latvalan (1895, 22–23) ja Kanniston (1902, 73–78) murrettutkimuksista. Petersenillä (1885) on mm. Kalevalasta ja Kantelettaresta DG-esimerkkejä.

mitään levikkiä; on tyytyminen Setälän jo 1800-luvulla (1883, 42) esittämään toteamukseen, että DG:ä esiintyy länsimurteissa. Krohn (1868, 506) sanoo aikakautensa murteiden käytäntöön viitaten seuraavasti:

-- Länsisuomalainen nyt tekee eroituksen aineellisen, materiaalisen omistuksen ja antamisen, ja vaan ajatellun idealisen välillä, toimittaen edellisen Adessiivilla ja Allatiivilla, jälkimmäisen Genetiivillä. Esim. *Minulla on vasikka, tee minulle se työ, mutta minun on nälkä, se tekee minun hyvää.* (Alaviitteessä) Itäsuomalainen aina sanoo *minulla on nälkä, se tekee minulle hyvää.*

Tästä päätellen kokijan GENOBL:n sisältävä transitiivityyppi oli käytössä ainakin läntisissä murteissa 1800-luvullakin. Tällainen tyyppi on säilynyt nykyieleen asti kivettyneenä ilmaisuna ”*M i n u n tekee paha* --”.

DG:n vähenemisen ohella näkyy toisaalta DG:n vakiintuminen tietynlaisiin ilmauksiin. Kyseessä on tyyppi *X antaa Y:n suuta / kättä*. Vuoden 1642 Biblian 94:sta *antaa*-verbin DG-esiintymästä 39 (41,5 %) on tyyppiä *X antaa Y:n suuta*. Koko Agricolan teosten (MAT I–III) vastaavat luvut ovat 224 ja 15 (6,7 %). Tässä tyyppin määrä ei ole merkitsevä, vaan sen suhteellinen osuus. Samaa vakiintumistendenssiä näkyy verrattaessa vuosien 1642 ja 1685 Biblioita toisiinsa. Vuoden 1685 Bibliassa *antaa*-verbin DG-esiintymiä on yhteensä 88 ja niistä 43 (48,9 %) on tyyppiä *X antaa Y:n suuta*. Seuraavassa on joitakin asiaa valaisevia esimerkkejä:

- (56) *Andacat suuta P o j a n / ettei hän wihastuis -- (S1642 Ps. 2:12)*
Vrt. *Swtaandacat sille Poialle / ettei hen wihastuis -- (MAT 3217)*
- (57) Hän otti hänen kijnni / ja suuta andoi *h ä n e n -- (S1685 Sananl. 7:13)*
Vrt. Hän otti hänen kijnni / ja suuta andoi *hänelle -- (S1642 Sananl. 7:13)*
- (58) HÄn suuta andacon *m i n u n -- (S1685 Kork.v. 1:2)*
Vrt. HÄn suuta andacon minulle -- (S1642 Kork.v. 1:2)

Vaikkakin DG:n määrä teksteissä ajan mittaan vähenee, ei se merkitse, että vuoden 1685 ja 1776 Biblian käännöksenkorjaajat eivät olisi itsenäisesti käyttäneet DG:ä muutoin kuin sanonnoissa. Sekä Florinuksella että Lizeliuksella esiintyy omiakin DG:n sisältäviä lauseita, jotka eivät ole suutelemista ja kättelemistä ilmaisevaa tyyppiä²³:

- (59) -- ja ei ole hänen wihamiehens / ei myös *h ä n e n* mitäkän paha aicoinut: (S1685 4.Moos. 35:23)
Vrt. -- ja ei ole hän hänen wihamiehens / ja *hänelle* myös ei mitäkän paha suonut -- (S1642 4.Moos. 35:23)

²³ Sekä Florinuksella että Lizeliuksella on toisissa teksteissä (KO:ssa ja STS:ssa) vain pari kolme transitiivityypin DG-esiintymää. Kummallakin kiistaton tapaus on kuitenkin tyyppiä *antaa kättä* (Florinus) / *antaa suuta* (Lizelius). Nämä esiintymät on otettu VKS:n *antaa*-verbiartikkeliin esimerkeiksi.

- (60) -- jonga HERra sinun Jumalas *sinun* anda. (S1685 5. Moos. 12:9)
Vrt. -- jonga HERra sinun Jnmalas *sinulle* andawa on. (S1642 5. Moos. 12:9)
- (61) Niingöstä te *HERran* maxatte, hullu ja tyhmä Kansa? (S1776 5. Moos. 32:6)
Nijngös sinun HERras Jumalatas kijtät / sinä hullu ja tyhmä Cansa? (1642 5. Moos. 32:6)
Nijngös sinun HERras Jumalatas kijtät / sinä hullu ja tyhmä Cansa? (1685 5. Moos. 32:6)

GENOBL:n ja ALLOBL:n esiintyminen rinnakkain havainnollistavat sen, että kahden kaasuksen välillä ei ole täydennysjakaumaa vaan kaasusten välinen vaihtelu on semanttisesti motivoitumatonta. Tällainen rinnakkaisuus ei ole kovin harvinaista esim. 1500-luvun teksteissä KKM:ssa ja MAT:ssa (Ojansuu 1909, 124; ks. myös taulukko 2).

- (62) Jesusen Cherstusen²⁴ *Vscolisten / pyhein ia Jumallallisten Somalaijsten / Hemälaijsten / Pohialaijsten / ia Carialaijsten* etc. *Papeijlle / Sarnaille / ia caiken ychteitzen Seurakunnan / eli Canssan / sen Christusen kihilattun fraawan / caunin Morsiamen / pughtan Neitsön / ia Taiualisen Trötingin / Mine Michael Olaui Agricola / Jumalan epekeluotoijn paluelia / henen pyhen Poians Euangeliumisa / toijwotan Armon / rauhan / laupiudhen / ia Jumalan teydhelisen Tundemisen Jesuses Christuses meiden harrasanna / ijan caikisen ilon ia Elemen cansa Amen (MAT 1089)*
- (63) Nin mine coston maxan minun *wihoijlisten / ia nijlle / iotca* minua wihauat / palkitzen. (MAT 1115)
- (64) -- Sille ne sanat / iotcas *minun* annoit / ne mine annoin *heille / Ja he otit* (MAT 1324)
- (65) -- Ja ettes kechtaist anda *eleuillen* laupiuiudhes ia armos / *Colleiden* helpon ia leuon / Sinun pyhen *Seurakunnas* Rauhan ia totisen sosiudhen / meidhen *Kuningallen* woiton / Ja *waldakunnalle* souinon ia rauhan / Mutta *meiden wihileitzedhen synneisten* elemen ia ijancaikisen ilon -- (MAT 1362)
- (66) -- Anna sinun *paluelioijlles / ia palueluspicaijs / ioijnenga* edheste me sinun laupiudhes rucolema / mielen ia rumin terwehys -- (MAT 1451)
- (67) -- quin sine sillesamalle laijnanut olet / sinun *rackaste' ope-tuslastes / Ja caikille wloswalittuille* (MAT 1509)
- (68) Annoit he *minulle* ia *Barnaban* oikian Kädhen -- (MAT 2522)
Vrt. -- annoit *minulle* ja *Barnaballe* kättä -- (S1642 Gal. 2:9).

Hyvin harvinaista muttei olematonta on genetiivin esiintyminen samassa lausekkeessa allatiivin kanssa²⁵:

²⁴ Myös tämä lauseke voisi olla DG-esiintymä.

²⁵ Ks. myös Ahlqvist 1872, 7.

- (69) Sine sorsit coleman ja auasit taijuahat *nillen w s c o u a i j s t e n* (MAT 1194)
- (70) Anna *meille rucolewaisten* /ette -- (MAT 1384)
- (71) Anna *meille rucolewaijsten* /nijn mös wscoliset saarnaijat /ette -- (MAT 1440)
- (72) AAna *meille rucolewaijsten* /caikiwaldias Jumala /ette -- (MAT 1443)
- (73) -- ia andacat teiden Lapsenna site heiden *Lapsillens* sanoa / Ja nekin samat Lapset *muillen* heiden *Jelkintuleuaistens*. (MAT 3632)
Vrt. -- ja andacat teidän lasten sitä heidän *lapsillens* sanoa / ja nekin lapset *muille* heidän *jälkentulewaisillens*. (S1642 Joel. 1:3)
- (74) Mutta em mine nyt tadho nin tedhä minun *ylitzeienydhens* *Canssalle* /quin nijlle entisille peuille. (MAT 3740)²⁶
Vrt. Mutta en minä nijn tahdo nyt tehdä minun *jäänelle Canssalleni* /nijncuin endisinä päiwinä. -- (S1642 Sak. 8:11)

Huolimatta GENOBL:n ja ALLOBL:n vuorottelun motivaatiottomuudesta ainakin esimerkkien (70–72) kohdalla voi löytyä syy allatiivin käyttöön; genetiivin käyttö tulkittaisiin adnominaaliseksi, ts. mahdollinen GENOBL tulkittaisiin attribuutiksi. Tulkinta on mahdollinen, koska sanan *rucolewaijsten* lopussa olevan *n:n* voi tulkita monikon 1. persoonan possessiivisuffiksiksi²⁷. Attribuuttitulkinta syntyisi 1. ja 2. persoonan persoonapronominien yhteydessä herkemmin kuin 3. persoonan pronomien tai demonstratiivipronominien kohdalla. Niiden yhteydessä voi kuvitella eriviitteisyyttä jäljessä olevaan sanaan nähden helpommin kuin 3. persoonan pronomineissa tai demonstratiivipronomineissa. Tätä ei voi kuitenkaan pitää ehdottomana sääntönä, koska löytyy myös seuraavanlaisia esiintymiä (ks. myös (65):

- (75) -- *anna meiden anowaijsten* /ette me iotca tenepene /henen palauxestans iuhla pidheme -- (MAT 1438)
- (76) -- *ettes meiden waijuasten* /sinun sulasta laupiudhestas nijn palio annaijsit -- (MAT 1502)
- (77) ANna *meiden rucolewaijsten* /O HERRA /meiden Jumalan /ette -- (MAT 1592)

Puhdasta puheaktia ilmaisevan *sanoa*-verbin yhteydessä käytetystä DG:stä on pari esiintymää (ks. esim. (73)). Seuraava esiintymä on kaksitulkinainen:

- (78) Mutta iocahine' quin sanopi *weliens* Racha -- (MAT 2032)
Vrt. Ja jocainen kuin sano *weljellens* Racha -- (S1642 Matt. 5:22)
Wer aber zu seinem bruder // sagt / Racha -- (D1545 Matt. 5:22)

²⁶ Samanlainen esiintymä löytyy SHA:n sivulta 35 vieläpä toimittajan huutomerkillä varustamana.

²⁷ Vanhassa kirjasuomessa käytetyistä possessiivisuffikseista ks. Lehikoinen – Kiuru 1991, 133–138.

Muoto *weliens* voi olla nominatiivi-genetiivin sijasta partitiivi (vrt. -- *ia ei wiha henen Jsens / Eitins / Emendens / Lapsians / w e l i e n s i a Sisaritans* -- (MAT 2212)). Vaikka tilastollisesti genetiivitulkinta on ehdottomasti ensimmäinen vaihtoehto, partitiivitulkintakin on mahdollinen siksi, että esimerkki (78) on argumenteiltaan juuri DP:n luonteenomaista esiintymätyyppiä murteissa (ks. 3).

4. Datiivinen partitiivi²⁸

Sijanmerkinnän toinen sekoittaja DP on esiintymisympäristöltään DG:ä huomattavasti kapea-alaisempi. Sitä esiintyy vain transitiivilauseissa, joissa predikaattina on jonkinlaista puheaktia ilmaiseva verbi²⁹. Lisäksi DP:n esiintymät ovat erilaisia vanhassa kirjasuomessa ja murteissa.

Vanhassa kirjasuomessa verbit, jotka esiintyvät DP:n kanssa, ovat *käskää*, *opettaa*, *vastata* ja mahdollisesti *sanoa* (ks. esim. (78)):

- (79) -- Ja eiuet tienneet *m i t e* heiden piti *h e n d e* wastaman. (MAT 2153)
Vrt. -- eikä tiennet *m i t ä* heidän piti *h ä n d ä* wastaman. (S1642 Mark. 14:40)
- (80) Tämä on se Ensimeinen kiausaus ettei hän *m i t ä k e n* wastannut *h e n d ä* -- (EEP1 568)
- (81) Mutta ei *s a n a k a n h e n d e* watanut. (MAT 2065)
Vrt. Mutta ei hän *s a n a c a n h ä n d ä* wastannut. (S1642 Matt. 15:23)
- (82) MVtta he olit äneti ja ei watannet *h ä n d ä m i t ä n*: sillä Cuningas oli käskenynt / ja sanonut: älkät *h ä n d ä m i t ä n* wastacko. (S1642 Jes. 36:21)
- (83) -- jollem me tee caickia *m i t ä* HERra sinun Jumalas on *m e i t ä* käskewä. (S1642 Jer. 42:5)

Aineistostani on löytynyt yksi esiintymä, jonka DP on korvattu myöhemmissä teksteissä DG:llä:

- (84) -- ios te teet *m i t e* mine *t e i t e* keske' -- (MAT 2291; ks. myös 3162)
Vrt. -- jos te teette *m i t ä* minä *t e i d ä n* käsken. (S1642 Joh. 15:14)

Esimerkkien (79–84) kaltaisia esiintymiä, joissa on sanaobjekti, on vähän. Esimerkiksi vuoden 1642 Biblian 168:sta *vastata*-verbillisestä DP-esiintymästä

²⁸ Kiitän Anneli Pajusta ja Osmo Ikolaa koko DP:n tutkimiseen johtaneista huomautuksista ja murteita koskevista arvokkaista tiedoista. Olen saanut lähtötiedot murteissa *sanoa*-verbin yhteydessä esiintyvistä DP:sta Pajusen syksyllä 1999 pitämästä syntaksin luennosta ja hänen kanssaan käymistäni keskusteluista.

²⁹ Eri verbiluokista ks. Pajunen 1999, 44–80.

vain yhdeksässä (0,5 %) on sanaobjekti. Toisissa objekti – siis ei DP-lauseke – joko puuttuu tai se on sivulause. Toisaalta juuri *vastata*-verbin yhteydessä PARTOBL:n käyttö on dominoiva. ALLOBL:a on käytetty vain 37 kertaa *vastata*-verbin yhteydessä.

Koska muun kuin *vastata*-verbin sisältävät lauseet ovat harvinaisia, niiden esiintymiä voi kyseenalaistaa. Osa niistä voi johtua osin aineiston käännöspärisyydestäkin. Esimerkiksi selviä *opettaa*-verbin esiintymiä on löytynyt vain kolme.

- (85) Mine kijten sinua oikiast sydhemest / Ettes opetat *minua* ne sinun Wanhurskaudhes *Oikiudhes*. (MAT 3392)
Vrt. Minä kijtän sinua oikiasta sydäimestä / että sinä *minua* opetit sinun wanhurscaudes *oikeudet*. (EEP1 1221)
Vrt. Minä kijtän sinua oikiasta sydäimestä / että's opetat *minulle* wanhurscaudes oikeudet. (S1642 Ps. 119:7)

Agricolalla *opettaa*-verbin yhteydessä esiintyy PARTOBL:n lisäksi GENOBL ja ALLOBL sanaobjektin kanssa, mikä tekee DP-esiintymistä uskottavia³⁰, esim. -- *coska hen oli henen Corinthers Vskon ia sen Christilisen wapauxen ilman Laita opettanut* -- (MAT 2456); vrt. -- *cosca Pawali heillen Christillisen uscon ja wapauden opettanut oli* -- (S1642 1.Kor. E).

Myös ne tekstikohtaiset esimerkit, joiden vastineita ei löydy muista teksteistä mutta joissa vallitsee sama semantiikka, tekevät harvinaisten esiintymien todenperäisyyden uskottavaksi.

DP:a esiintyy – toisin kuin esim. transitiivityypin DG:ä – murre- ja satuteksteissä kohtalainen määrä. Vanhan kirjasuomen ja murteiden esiintymien välillä on kuitenkin eroja. Murre-esiintymissä – ainakin omista löydöksissäni – predikaattina on lähes yksinomaisesti verbi *sanoa*³¹. Murretutkimusten mukaan tulevat kyseeseen myös *sanoa*-verbin synonyymina käytetty *meinata* (Setälä 1883, 33) ja vanhasta kirjasuomesta tuttu *vastata* (Latvala 1894, 14). Lisäksi objektina on lähes poikkeuksetta lause, joka useimmiten on suoraa esitystä mutta harvemmin myös epäsuoraa esitystä (ks. (92), (93)):

- (86) -- ja poika sano sitte *issäänsä* että >>tulleeko meistä koskaan köyhiä?>> (HKM s. 44 Sääksmäki)
(87) -- Toinej joka oli harjalla ni sano *toista*: >> Meinaakko sinä purota?>> (HKM s. 167 Pälkäne)

³⁰ Vuoden 1642 Bibliasta ei voi sanoa samaa. Siinä *opettaa*-verbin yhteydessä esiintyy DP:a muistuttavia tapauksia, joissa objektina on sivulause, esim. *Sillä Pyhä Hengi opetta teitä sillä hetkellä / mitä teidän tule sanoa* (S1642 Luuk. 12:12); vrt. *Sille ette pyhe Hengi opetapi teien sille hetkelle / mite teiden tule sanoa* (MAT 2204). Koska sanaobjektia ei ole kuitenkaan löytynyt DP:n eikä DG:n yhteydessä, edellä olevan esimerkin tulkitseminen DP-esiintymäksi on aineiston perusteella vaikeaa.

³¹ Toisenlaista tyyppiä, jota ei sovi sotkea DP:n yhteyteen, on seuraavanlainen esiintymä: *Sanoivat jänistä: "syöddään tuo mölkö=silmä ensin"* (SKSatu 1 s. 21; Toksowa, Inkeri). Kyseessä on elatiivinen partitiivi.

- (88) -- hän sanoo *palvelijaas* et >>menes ... kattomaan ketä siäl on>>, -- (SomeroM s. 47)
- (89) -- Se sano sim *minua* että "hyvähän sinä olet sahhaamaaj" -- (TammelaM s. 111)
- (90) Hän sano *sitä miäst* et: >> Sinä ole vahv.>> (SKI s. 65 Mynämäki)
- (91) Kettu näki kowasti marjaisen pihlawan ja sanoi *karhua*: "kaadasta tuo pihlawa, --". (SKsatu 1 s. 42 Köyliö)
- (92) Että kul lukusijoitakip pilettiin sitten ni, niin oli *isääni* (ts. appeansa) sittes sanonun niij joka oli sittes se äiteni sisar se emäntä, että noin, hän käskee stev viaraap pois -- (ViljakkalaM s. 29)
- (93) Ja mies sanoi *kuningasta*, että hänen pitää waroittaman tytärtänsä. (SKsatu 2 s. 32 Vehmaa)

DP:n käytön vakiintuneisuus riippuu puhujasta. Monilla partitiivi vaihtelee allatiivin kanssa:

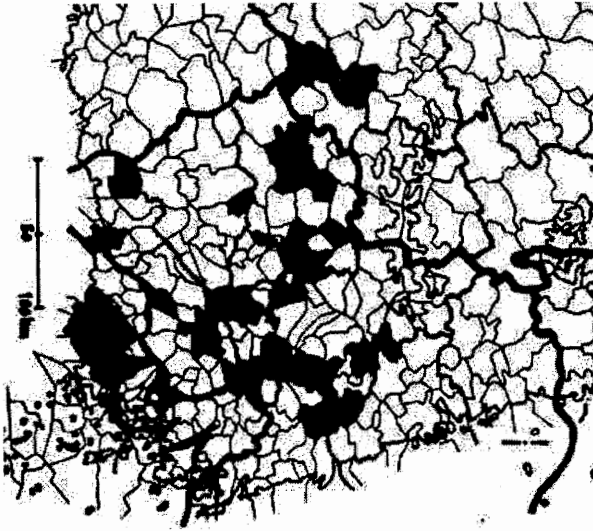
- (94) -- sano *mua* että "tuk korjaam pois se siitä si oma kirjas, -- (TammelaM s. 248)
Vrt. -- kun sano *mullekin* että, että noin ... (TammelaM s. 248)
- (95) Ja se pahahenki sano *sille äijälle*: >> Kylä ne ittekin tän asian tiätää!>> -- Ja sitte se äijä sano *pahhaahenkee*: >> Väännän niitten niskat nurriin!>> (HKM s. 71 Hattula)

Siro (1949, 55; 65) kytkee DP:n vain merkitykseen 'moittia', mutta näin ei ole asian laita, kuten yllä olevat esimerkit osoittavat. DP-esiintymistä voi helposti tulla mieleen, onko DP:sta kysymys nykykirjakielen lauseessa "*Hän käskee minua, että kävisin katsomassa vauvaa*". Tulkintani mukaan ei; kyseisessä lauseessa partitiivijäsenen dativisuutta ei voi todistaa mitenkään, koska se ei näytä vaihtelevan minkään muunlaisen DATOBL:n kanssa. Tätä vastoin ne DP-esiintymät, jotka olen esittänyt vanhasta kirjasuomesta ja murteista, ovat poikkeuksetta sellaisia, joita vastaavissa konteksteissa PARTOBL vaihtelee toisten DATOBL:ien kanssa.

Aikaisempien murretutkimusten ja omien löydösteni perusteella DP:n leikki keskittyy lounais- ja hämäläismurteisiin muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. DP:a esiintyy seuraavissa pitäjissä³² (ks. myös Kartta 1):

1. VarP Hinnerjoki, Kalanti, Kustavi, Laitila, Lappi, Lieto, Lokalahti, Mietoinen, Mynämäki, Rauma, Rymättylä, Taivassalo, Vehmaa
2. VarY Köyliö, Somero
3. VarU Vihti
4. SatL Pori, Siikainen (*vastata* Latvala 1894, 14)
5. SatE Alastaro, Loimaa, Punkalaidun
6. SatP Karkku, Tyrvää
7. HämP Akaa, Eräjärvi, Juupajoki, Kangasala, Kuhmalahti, Pälkäne, Ruovesi, Sääksmäki, Tampere, Urjala

³² Jako on Suomen murteiden sanakirjan mukainen.

Kartta 1. Sanomisverbien yhteydessä käytetyn datiivisen partitiivin levikki.

8. HämE Hausjärvi, Loppi, Nurmijärvi, Tammela.
9. HämK Kärkölä
10. KesL Ähtäri (= Ätsäri, Setälä 1883, 33)
11. KesP Multia (Setälä 1883, 33)

Levikki on puhtaasti potentiaalinen, koska sen perusta koostuu monista erilaisista teksteistä ja tekstit ovat eriaikaisia. Kartassa olevat saarekkeiden väliset (valkoiset) aukot johtuvat ilmeisesti murreaineistoni niukkuudesta.

5. Vanhan kirjasuomen datiivin sijanmerkinnän tausta

Sijanmerkinnän kannalta on mielenkiintoista, että genetiivin ja partitiivin vaihtelu allatiivin kanssa on semanttis-syntaktisesti täysin motivoitumatonta. Kyseessä ei ole morfosyntaktinen täydennysjakauma³³. Vaikka sekä DG:llä että DP:lla on taipumus esiintyä vain tietynlaisten verbien yhteydessä, niiden vuorottelu allatiivin kanssa ei ole sidoksissa mihinkään semanttisiin tai syntaktisiin rajoituksiin. Datiivisten kaasusten valinta on siis ennakoimatonta. Tämä on toisenlaista kuin englannin ja ruotsin tapaisten kielten datiivinsiirto, joka

³³ Sellaista on esim. mordvan definiittisen taivutuksen datiivin suhde indefiniittisiin tulosi-joihin (ks. Alhoniemi 1992, mm. 33–34).

on pitkälle sidoksissa sanajärjestykseen (esim. *Han gav mig en bok / Han gav en bok till mig*)³⁴. Kysymys ei näytä olevan myöskään DATOBL:n korottamisesta objektiksi, jollainen on obinugriilaisten kielten datiiivinsiiro (Kulonen 1989, 17–18; 197–236). Mainitunlaisissa datiiivinsiiroissa syntaktinen sääntö sinänsä on hyvin selkeä, kun taas vanhan kirjasuomen datiiivisten kaasusten keskenäisessä vuorottelussa ei ole syntaktista sääntöä. Suomalais-ugri-laisille kielille ei sinänsä ole kuitenkaan vierasta, että samaa kaasusta käytetään sekä objektissa että DATOBL:ssa. Marin murteissa sekä objekti että DATOBL voivat juottamis- ja syöttämisverbien³⁵ yhteydessä olla samanaikaisesti *m*-sijassa, joka on marissa objektin kaasus (Alhoniemi 1985, 51). Kyseessä on kaksoisobjekttilause. Komin murteissa esiintyy antamisverbin yhteydessä lauseita, joissa sekä objekti että DATOBL on merkitty datiiivin suffiksilla (Baker 1985, 207). Kyseessä on ainakin muodollisesti kaksoisdatiiivilause.

Ainakin DG:n osalta asian voi selittää helposti sen oletetun historian kautta: nuorempi kaasus allatiivi on raivannut DG:n tieltään. Vanhan kirjasuomen voi olettaa heijastavan juuri DG:n häviämisprosessia. Niinpä kahden toistensa kanssa käyttöalaltaan päällekkäin menevän kaasuksen olemassaolo on ymmärrettävää.

Allatiivin ja genetiivin välillä on kuitenkin huomionarvoinen ero, jolla voi olla vaikutusta DG:ä koskevaan diakroniseen oletukseen. GENOBL ei esiinny elotonta päämäärää ilmaisemassa kertaakaan edes vanhassa kirjasuomessa³⁶. Sitä on käytetty vain elollisen, elollisen osan tai personifoidun elottoman yhteydessä ilmaisemaan datiiivin roolia. ALLOBL puolestaan esiintyy ilmaisemassa myös elotonta päämäärää, kohdetta yms., ts. sitä on käytetty puhtaassa lokatiivisessa ilmaisussa niin kuin nykykielessäkin³⁷. Allatiivi kuuluu siis ei-datiiivisena kaasuksena samaan kategoriaan kuin illatiivi, jota ei näytä koskaan käytetyn datiiivisena kaasuksena³⁸. Pajusalu (1957, 169) on ilmeisesti näitä seikkoja silmällä pitäen olettanut, että *l*-kaasukset ovat alkuaan puhtaasti lokatiivisia ja genetiivi on datiiivisena kaasuksena niitä vanhempi. Tämän oletuksen kannalta ongelmallisinta on se, että itämerensuomelle hyvin läheisissä sukukielissä mordvassa, marissa ja saamen eteläisissä murteissa, joissa *n*-genetiivi on hyvin säilynyt, ei tunneta DG:n kaltaista genetiivin käyt-

³⁴ Kyseessä ei ole vapaa vaihtelu; mainittujen kielten datiiivinsiirossakin on omat sääntönsä, jotka koskevat predikaattiverbin paikkalukua, suoran ja epäsuoran objektin semantiikkaa jne. (ks. Heruslund 1986; Van Belle – Van Langendonck 1996).

³⁵ Kangasmaa-Minnin (1969, 63) mukaan marissa kaksoisobjektin sallivia verbejä on muitakin kuin syöttämis- ja juottamisverbit. Marin suuntasijajärjestelmästä ks. Alhoniemi 1968.

³⁶ Vanhimmissa kielenmuistomerkeissä genetiivin ja illatiivin välinen ero ei aina näy kehittymättömän ortografian takia. Jos 1500-luvun tekstien esiintymät suhteutetaan 1600-luvun teksteihin, niiden välinen ero on melko selvä.

³⁷ Nykysuomen ulkopaikallissijojen kahtalaisesta käytöstä ks. Korhonen 1991, 221

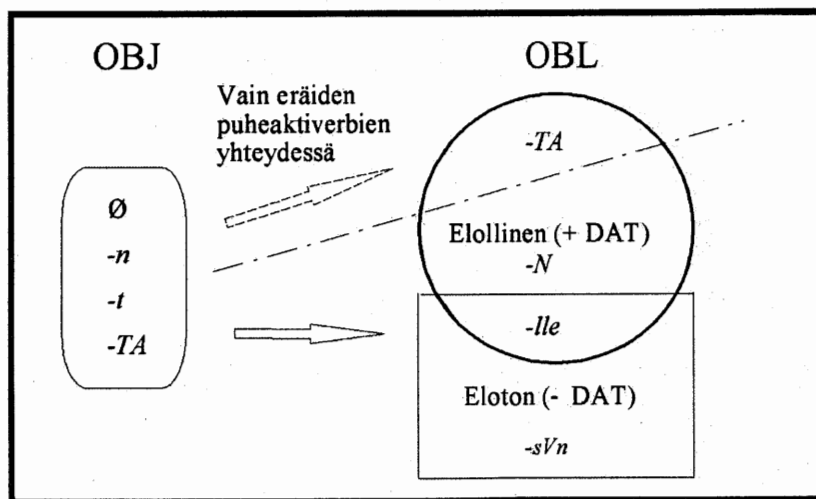
³⁸ Vastaanottajan eri merkintämalleista ks. Newman 1998.

töä ainakaan transitiivilauseessa³⁹. Lisäksi näissä kielissä latiivisia *n*-aineksia on vain joko myöhäsyntyisten kaasusten osina tai kivettyneissä adverbeissa.

DP:n osalta tausta on hämärä eikä DG:n kaltaista diakronista selitystä ole tarjolla. Ainakin *vastata*-verbin yhteydessä, jota on käytetty vanhassa kirjasuomessa DP:n kanssa paljon, voi tilastojen perusteella olettaa, että partitiivin käyttö olisi alkuperäinen. Mikäli näin on, silloin vanha kirjasuomi heijastaisi häviämisprosessia myös DP:n osalta. Silti vastauksetta jää kysymys, onko kyseinen DP alkuaan lähtöisin objektista vai rektio-obliikvista. Vasta laajempi jatkotutkimus voisi antaa lisää valoa myös muiden verbien yhteydessä esiintyvän DP:n historialliselle taustalle.

Kuvio 4 esittää sijanmerkintää vanhimpien kielenmuistomerkkien mukaan. Kuvioon 1 verrattuna uusia symboleita ovat *N*, joka tarkoittaa sekä yksikön että monikon genetiiviä, ja *-sVn*, joka tarkoittaa illatiivia.

GENOBL:n tai PARTOBL:n käyttö ei tavallisesti aiheuta mitään ongelmia lauseen ymmärrettävyydelle, vaikka objekti on samanmuotoinen niiden kanssa. Tämä johtuu nimenomaan siitä, että datiivi on elollisille tyypillinen rooli. Objektihan on tyypillisesti eloton DATOBL:n sisältävissä lauseissa. Niinpä semanttista päällekkäisyyttä ei synny. Jos kuitenkin sekä objekti että DATOBL

Kuvio 4. Sijanmerkintä vanhimmissa kielenmuistomerkeissä

³⁹ Ainakin marissa ja mordvassa 'tulemista, syntymistä' ilmaisevien verbien yhteydessä käytetään *n*-genetiiviä suomen DG:ä muistuttavalla tavalla (ks. Huomo – Inaba 1998, 40; Inaba 2000 alav. 31).

ovat ellollisia, voi tulla ymmärtämisiongelmiä. Esimerkeissä (96–98) objektia ja DATOBL:a koskeva tulkinta voisi periaatteessa vaihdella sen mukaan, miten lause ymmärretään, mutta käytännössä näin ei käy tekstien antamien taustatietojen takia.

- (96) -- Ja sine olet pitenyt henelle / sen swren laupeudhen / Ja *h en en y d h en p o i a n* andanut -- (MAT 1313)
 (97) -- niijn pitä *h ä n e n* annettaman kuningan *N i m i t ö s m i e h e n*, -- (KKM s. 204; Varkauden kaari 30.)⁴⁰
 Vrt. -- tha scal han anwaardas konungs lænsmanne; -- (KCL s. 392; Tiuffua B. 31.)
 (98) Että *p o i a n s* annoi *m e i d h ä n*, Joca meit päästä pirun ridhast (FinnoW s. 129)

Juuri tällainen semanttinen konflikti, mistä oli puhetta myös luvussa 3.2, on voinut käynnistää DG:n häviämispöcessin; allatiivia olisi alettu käyttää selkeyssyistä. Diakronisten oletusten mukaan konflikti olisi alkanut ilmaantua luonnollisesti sen jälkeen, kun akkusatiivin suffiksi muuttui *m*:stä *n*:ksi.

DG:n melko selkeältäkin näyttävä tausta muuttuu huomattavasti monimutkaisemmaksi, jos katse kohdistetaan edellisissä luvuissa esitettyjen yksinkertaisimpien tapausten ulkopuolelle. Vanhimmissa kielenmuistomerkeissä sijanmerkinnän sekasortoisuus yltyy mm. silloin, kun siihen osallistuvat infinitiivirakenteet. Kyseessä ovat nesessiiviset ja permissiiviset infinitiivin sisältävät lauseet, joiden on oletettu diakronisesti olevan yhteydessä DG:iin (Ikola 1959). Niillekin on yhteistä, että infinitiivin agenttia merkitään datiivin yhteydestä tutun genetiivin ja allatiivin lisäksi objektin kaasuksilla. Permissiivisten lauseiden osalta tällainen merkintä on esiintymiseltään melko laajaa ja murteistakin tunnetaan vastaavia tapauksia (ks. Ojansuu 1909, 126–130; Saukonen 1965, 180–208):

- (99) Cwle minun Canssan / anna *m i n u n* puhua / Jsrael anna *m i n u a* sinun seasas todhista / Mine Jumala / olen sinun Jumalas. (MAT 3281)
 Vrt. Cuule minun Canssan / anna *minun* puhua / Jsrael anna *minun* sinun seasas todista -- (S1642 Ps. 50:7)
 (100) -- mutta paramin me tadhoijsim *h e i d h e t* tulla osalisexi teste samasta sinun terueydhestas -- (MAT 1827)
 (101) Ja *h e n e l l e* oli annettu sotia Pyhein cansa -- (MAT 2696)
 Vrt. Ja *h ä n e n* sallittin sotia Pyhään cansa -- (S1642 Ilm. 13:7)
 (102) LAijna *m e i l l e* HERRA Jumala / sinun *p a l u e l i a i s* / ijancaikisesa mielen ia rumin terwehydhes iloitta / ia sinun racas pojias

⁴⁰ Tässä esimerkissä 3. infinitiivi on passiivinen ja nykykielen käytännön mukaista olisi merkitä ei-persoonapronominiobjekti Ø:lla eli nominatiivilla. Vanha kirjasuomi tuntee tässäkin poikkeuksen, esim. -- *Eli k u n i n g a n p i t ä k r u n a t t a m a n*, -- (KKM s. 21; (Kuninkaan kaari) 4.); vrt. -- *eller konunger scall kronas* -- (KCL s. 17; Konungx B. 4.); *Ja ios iocu Peto sihen Wooren satuis / pite s e n k i u i t e t t e m e n / eli N o l i l l a l e p i t z e a m m u t t a m a n* (MAT 2653; Hepr. 12:20). Esimerkin (97) *Nimitösmiehen* on siis mahdollinen tulkinta objektiksi (ks. myös (112)).

Jesusen Christusen sowinon tedhen / meite wapadhetta nykysesta murhesta / ia ijancaikista ilo nauttija -- (MAT 1442)

- (103) ANna *meille rucoelewaijsten* ijancaikinen Jumala / sinun pyhen Apostolis. N. iuhlalla iloita / ette -- (MAT 1442)

Nesessiivisissä lauseissa agenttia merkitään myös nominatiivilla mm. 1500-luvun teksteissä (ks. Ojansuu 1909, 124–126; Häkkinen 1994, 347–348).

- (104) Ja cochta he lexit henen tyköense / *i o t c a* hende piti tutkiman. (MAT 2376)

Suurimmassa osassa nesessiivisistä lauseista agentti on merkitty joko genetiivillä tai nominatiivilla. Muuntyyppisten agenttien osalta löytyy vain niukalti esimerkkejä. Seuraavista esimerkissä (105) agenttia näyttää merkityn allatiivilla:

- (105) Senteden / ette Häiden ia Auioskeskon meno ombi yxi Mailmainen säty / nin eipe *meille Hengelisille* ia Kirkon *paluelioille* / siihen tule miten säte ia asetta. (MAT 3015)

Agricolalta ja Westhin koodeksista on löytynyt esiintymiä, joissa agentti – mikäli sitä voi kutsua agentiksi – on merkitty *t*-akkusatiivilla. Tätä tyyppiäkin esiintyy vain kuusi kertaa yhteensä:

- (106) -- iosa *heidhät* pitää leppämän wimeisehen Domion asti Silloin pitää *meidhät* tuleman heidhen cansans ychten, -- (SKMW s. 93; B)
Vrt. -- Jossa he lepeuet hamaa' wimeisen domion asti. Silloin *meiden* pite heiden cansans cocontuleman, -- (SKMW s. 92; A)
- (107) -- ja *meidhät* pitää mutetuxi tulemaha' -- (SKMW s. 95; B)
- (108) -- että *teidhät* pitää eläuxi tulemahan, -- (SKMW s. 97; B)
- (109) Senteden *heidet* pite ycten cocon catuman. (MAT 3537; Jer. 8:12)
Vrt. -- sentähden pitää *heidän* langeman toinen toisens päälle -- (S1642 Jer. 8:12)

Esimerkkien *t*-akkusatiivin käyttöä on vaikea analysoida diakronisestakin näkökulmasta. Yksi mahdollinen mutta epätodennäköinen tulkinta olisi, että *t*-akkusatiivia on käytetty nominatiivin veroisena. Tällainen *t*-akkusatiivin käyttö muistuttaa jonkin verran nykykielessä esiintyvää kieliopillisen subjektin merkitsemistä *t*-akkusatiivilla yksipersonaisen predikaatin yhteydessä, esim. *Taivaassa minulla on sinut* (S1992 Ps. 73:25); vrt. *Quin minulla waiuin sine olisit* -- (MAT 3316). Pidän nykykielen merkintää sekä lausetyypin yksipersonaisuuden että informaatorakenteen pakottamana. Lauseen ADESS-OBL ja *olla*-verbi ovat muuttuneet kiinteäksi kokonaisuudeksi ja verbikongruenssin vahvasti vaativat persoonapronominin on pantu muotoon, joka ei vaadi verbikongruenssia. Tästä johtunee, että puhekielessä esiintyy vastaavanlaista sijanmerkintää juuri hyvin kiteytyneessä ilmaisussa *X:n / X:lle tulee mieleen(nsä)*, joskaan kyseessä ei ole täysin yksipersonaistunut lausetyyppi:

- (110) -- olen kaikilta muilta kysynyt ja viimeiseksi tulee mieleeni *te i - d ä t* (OM sähköpostiviesti)
- (111) Minun tuli yhtäkkiä mieleeni *s i n u t*, koska minä olen nyt sinä (OM puhelin keskustelu).

Persoonapronominin nominatiivin käytöstä johtuva verbikongruenssi häirit-
sisi pahasti ilmaisun rakennetta⁴¹. Kaikille edellä esitetyille *t*-akkusatiivia käyt-
täville lauseille on yhteistä, että *t*-akkusatiivissa oleva funktio on semanttises-
ti –agenttiivinen. Tämä johtuu – kehäpäätelmänomaisesti – edellä mainitusta
lauseen syntaktisesta ja informatorakenteesta.

Vanhassa kirjjasuomessa sijanmerkinnän sekoittajana on myös predikaatin
yksipersonaisuuteen liittyvän – siis päätteellisen ja päätteettömän akkusatiiv-
in käyttöä koskevan – objektisäännön vakiintumattomuus. Patientti merki-
tään usein myös yksipersonaisen predikaatin yhteydessä. Tämä johtaa agen-
tin ja patientin merkitsemiseen samalla kaasuksella. Objektin merkitsemistä
yksipersonaisen predikaatin yhteydessä on nähtävissä vielä 1700-luvun teks-
teistäkin suhteellisen paljon. Seuraavassa on merkitty agentin ja patientin li-
säksi myös instrumentti samalla kaasuksella:

- (112) Ja twle laki *m i e h e n* caicken dwomioiottens päälle aina *k i r i a n*
anda, rwotzin eli swomen *kielen*, -- (KKM s. 130; Käreiän Asian
Kaari 11.)
Vrt. Och ægher laghman vppa alla sina dooma breff gifua a swens-
ko, -- (KCL s. 245; Tingmaala B. 11.)

6. Kokoavaa tarkastelua

Vanhassa kirjjasuomessa on kolme datiiivin kaasusta, allatiivi, genetiivi ja par-
titiivi. Näistä genetiivin ja partitiivin datiiivinen käyttö tuo kieliopillisten funktioiden sijanmerkintään päällekkäisyyttä; muotojen perusteella ei voi aina erot-
taa toisistaan objektia ja datiiivista obliikivia. Sijanmerkinnän päällekkäisyys
koskee muitakin kuin edellä mainittuja kahta funktiota. Kaasusten tehtävä-
jaon voi sanoa olleen ylipäätään horjuva vanhassa kirjjasuomessa. Tällainen
sekava sijanmerkintä antaa aihetta sijanmerkinnän ja monimuotoisen sijajär-
jestelmän välisen suhteen pohtimiseen. Jo vanhimmissa kielenmuistomerkeissä
kaasusten määrä on kutakuinkin samanlainen kuin nykykielessä. Genetiivin
ja partitiivin datiiivisen käytön kartoituksen perusteella järjestelmällinen, teh-
täväjaon suhteen selkeä sijanmerkintä ja monimuotoinen sijajärjestelmä eivät
näytä välttämättä olevan sidoksissa toisiinsa. Aineiston perusteella korostuvat

⁴¹ Lauseiden ”*S i n ä* tulit mieleeni” ja ”*Mieleeni tuli s i n u t*” välillä on kontekstin oletus-
arvoa koskeva semanttinen ero. Edellistä käytettäessä ei tarvittane yhteyttä mihinkään tilannetta
edeltävään toimeen. Jälkimmäistä käytettäneen jonkin toimen seurauksena.

pikemmin edellä mainitut eri kaasusten tehtävien päällekkäisyys ja siitä johdettu sekasortoinen kieliopillisten funktioiden sijanmerkintä, jotka osittain salivat semanttisia konfliktejakin. Tilanne on teoreettisella tasolla rikkaan sijajärjestelmän kannalta tuhlavaista mutta samalla todellisuutta, joka vallitsee ainakin vanhassa kirjakielessä.

Uskottavan selityksen sekavalle sijanmerkinnälle pystyy antamaan diakroninen näkökulma. Se valaisee ainakin datiivisen genetiivin osalta sijanmerkinnän taustaa. Toisaalta oletus datiivisen genetiivin alkuperästä menee rohkean syvälle historiaan ilman täysin vakuuttavia todisteita. Genetiivin morfologisia vastineita löytyy etäsukukielistä, saamesta, mordvasta ja marista. Myös sen monelle syntaktiselle funktiolle löytyy näistä sukukielistä vastineita mutta ei käsitellylle puhtaasti datiiviselle käytölle, jollainen tulee kysymykseen esim. transitiivilauseessa. Kyseisen genetiivin käytön ainutkertaisuutta ei ole vielä yritetty selittää perusteellisesti, mikä puolestaan vaatisi tutkimusta toisaalta mainittujen sukukielten genetiivin (eli morfologisen aineksen *n*-aineksen) vastineiden ja toisaalta latiivis-datiivisten kaasusten (eli syntaktisten vastineiden) osalta.

Diakroniselle tutkimukselle antaa pohdinnan aihetta myös vanhan kirjasuomen aineiston analyysin tulos: kirjakielen historian edetessä datiivistien kaasusten määrä on vähentynyt kolmesta yhteen ja sen myötä sijanmerkinnästäkin on tullut tehtäväjaon suhteen selkeä. Täysin historian hämärän peittäväksi jää kysymys, onko genetiivin tai partitiivin datiivisella käytöllä ollut joskus laajempi levikki kuin vanhan kirjasuomen ja murteiden aineiston perusteella voi päätellä. Niiden esiintymäalue on voinut olla alkuaankin rajoittunut. Tältä osin jo itämerensuomen sisäisellä syntaktisella kartoituksella olisi paljon merkitystä, ennen kuin siirrytään edellä mainittujen sukukielten tarkasteluun.

LÄHTEET

Aineslähteet, vanha kirjasuomi (+ nykykieliset uskonnolliset tekstit)

AGJU = *Agricolasta Juteiniin*. Kirjallis- ja kielihistoriallisia näytteitä vanhemmasta suomalaisesta kirjallisuudesta. Toimittanut A. V. KOSKIMIES. WSOY, Porvoo 1921.

AKK = *Suomen kielen muistomerkkejä III, 2*. Maunu Eerikinpojan Kaupunginlaki liitteineen. Suomeksi kääntänyt Abraham Kollanius. Julkaissut MARTTI RAPOLA. SKST 82: III, 2. SKS, Helsinki 1926.

AKM = *Suomen kielen muistomerkkejä III, 1*. Kristoffer kuninkaan maanlaki. Suomeksi kääntänyt Abraham Kollanius. Julkaissut MARTTI RAPOLA. SKST 82: III, 1. Helsinki, 1926.

D1545 = *Biblia Germanica 1545*. Diese faksimilierte Ausgabe der Lutherbibel von 1545. Deutsche Bibelgesellschaft Stuttgart, Germany 1967, 1983.

EKP1-2 = Ericus Erici. *Postilla I-II*. Näköispainos. SKS, Helsinki 1988, 1990.

FinnoR = Jaakko Suomalainen 1585: *Yxi Wähä Rucous Kiria*. Mikko Juvan lahjoittama valokuvakopio. Turun yliopiston kirjasto.

FinnoW = *Jaakko Suomalaisen Wirsikirja*. Kopio Upsalan yliopistossa säilytetystä ainoasta jäljellä olevasta kappaleesta. Kopion tehnyt J. A. CEDERBERG. SKS, Helsinki 1893.

- KCL = *Konung Christoffers Landslag*. Toim. C. J. SCHLYTER. *Samling Af Sweriges Gamla Lagar*, 12. osa. Berlingska Boktryckeriet, Lund, 1869.
- KKM = *Kuningas Kristoferin maanlaki Herra Martin suomentamana*. Valokuvauusjäljennös SKS:n vuonna 1905 julkaisemasta, E. N. SETÄLÄN ja M. NYHOLMIN toimittamasta laitoksesta. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1987.
- KKM2 = *Suomen kielen muistomerkkejä II,2*. Kristoffer kuninkaan maanlaki herra Martin suomeksi kääntämä. Toisintotekstit verrattuina Tukholman codexiin B 96. J = Juustenin codex, I = Isonkyrön codex, N = Nordströmin codex, S = Seskanderin codex, C = Caloniuksen codex. Julkaisu M. AIRILA ja HERTTA HARMAS. SKST 82: II, 2. Helsinki 1930.
- KO = *Kircho-Laki Ja Ordningi 1686*. Näköispainos ja uudelleen ladottu laitos vuoden 1686 kirkkolain suomennokesta. Toimittaneet LAHJA-IRENE HELLEMAA, ANJA JUSSILA, MARTTI PARVIO. Jälkisanat Martti Parvio. SKS, Helsinki 1986.
- KyO = *Kyrko-Lag och Ordning / som Stormägtigste Konung och HERRE, Herr CARL then Elofte, Sweriges, Göthes och Wändes Konung, Åhr 1686 hafwer låtit författa, och Åhr 1687 af Trycket utgå och publicera. Jemte ther til hörige Stadgar. Stockholm 1761*.
- LTK = *Sweriges rikes stadslag. Öfversättning på finska språket af Ljungo Thomæ*. Toim. WILH. GABR. LAGUS. A. W. Gröndahl. Helsingfors, 1852.
- LTM = *Sveriges rikes landslag, stadfäst af konung christopher år 1442. Öfversättning på finska språket af Ljungo Thomæ*. Toim. WILH. GABR. LAGUS. A. W. Gröndahl. Helsingfors, 1852.
- MAT = *Mikael Agricolan teokset 1-3*. WSOY, Porvoo 1987.
- MES = *Konung Magnus Erikssons Stadslag*. Toim. C. J. SCHLYTER. *Samling Af Sweriges Gamla Lagar*, 11. osa. Berlingska Boktryckeriet, Lund, 1865.
- OM = Omat muistiinpanot.
- RWL = *Ruotzin Waldacunnan Laki 1759*. Näköispainos. WSOY, Porvoo 1984.
- S1642 = *BIBLIA, Se on: Coco Pyhä Ramattu / Suomexi*. Pääramattu / Hebrean ja Grecan jälken: Esipuhetten / Marginalia / Concodrantia / Selitösten ja Registerin Cansa. Pränättäytty Henrich Keisarilla, Tukholma, 1642. Näköispainos. SKS ja WSOY, Porvoo 1971. Lyhenteet: A = luvun alkuselostus, E = esipuhe, J = luvun jälkiselitys.
- S1685 = *BIBLIA, Se on Coco Pyhä Raamattu Suomexi*. Turku 1685.
- S1776 = *BIBLIA, Se on: Koko PyhäRaamattu Suomexi*. Turku 1776.
- S1858 = *Uusi Testamentti ja Psaltari*. SKS, Helsinki 1858.
- S1938 = *Pyhä Raamattu*. XII yleisen kirkolliskokouksen vuonna 1938 käyttöön ottama suomenno. Suomen Pipliaseura, Helsinki 1989.
- S1992 = *Pyhä Raamattu*. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomenno. Suomen Pipliaseura, Mikkeli 1992.
- SHA = *Suomenkielisiä historiallisia asiakirjoja Ruotsin vallan ajalta (vuosilta 1548-1809)*. Julkaisu KUSTAVI GROTEINFELT. SKST 130 osa. SKS, Helsinki 1912.
- SKMW = *Suomen kielen muistomerkkejä I*. Mikael Agricolan Käsikirja ja Messu. Julkaisu E. N. SETÄLÄ ja K. B. WIKLUND. SKST 82. osa. I.
- Koodeksimerkit A = *Käsikiria Castesta ia muista Christikunnan Menoista* (Mikael Agricola), B = Westhin koodeksi, C = Upsalan koodeksi B 28, D = *Messu eli Herran Echtolinen* (Mikael Agricola). SKS, Helsinki 1893.
- SL = *Suomalainen lakiteos*. Ruotsin Waltakunnan Laki, hyväksytty ja noudatettavaksi otettu Waltiopäivillä vuonna 1734. Ynnä niiden lisäysten, muutosten ja selitysten kanssa, jotka owat woimassa Suomen Suuriruhtinanmaassa. Toinen painos. SKS, Helsinki 1885.
- SPM = *Paavali Juusten: Se Pyhä Messu Somen kielen ei Pauin Mutta pyhän Euangeliumin ia Christilisen Seuracunnan tauan iälken*. Stocholmis 1575. Näköispainos. Toimittanut ja jälkikirjoituksella varustanut MARTTI PARVIO. SKS, Helsinki 1987.
- SRL = *Sweriges Rikes LAG Gillad och antagen på Riksdagen Åhr 1734*. Sstockholm Med Kongl. May:ts allemädigste Privilegio. Tryckt uti Historiographi Regn: Tryckerij Af HARTWIG GERCKEN Åhr 1736.
- STS = ANTTI LIZELIUS: *Suomenkieliset Tieto-Sanommat 1775-1776*. Näköispainos. SKS, Turku 1959.
- Suometar = *Suometar vuonna 1847*. Jäljennöspainos. WSOY, Helsinki 1947.
- VKS = *Vanha kirjasuomen sanakirja I*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 33. Toim. LAHJA-IRENE HELLEMAA, ANJA JUSSILA, ESKO KOIVUSALO, RIITTA PALKKI. Painatuskeskus, Helsinki 1985.

Aineslähteet, murteet

- HKM = *Hämeen kansa muistelee*. Kerännyt ja julkaissut PERTTI VIRTARANTA. WSOY, Porvoo–Helsinki, 1950.
- KarkkuM = *Karkun murrekirja*. Toim. PERTTI VIRTARANTA. Kotiseudun murrekirjoja 6. SKST 440. SKS, Helsinki 1986.
- LA = Lauseopin arkisto. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- NurmijärviM = *Nurmijärven murrekirja*. Toim. TERHO ITKONEN. Kotiseudun murrekirjoja 10. SKST 10. SKS, Helsinki 1989.
- PoriM = *Porin murrekirja*. Toim. PAULA ESKOLA. Kotiseudun murrekirjoja 7. SKST 472. SKS, Helsinki 1987.
- SKI = *Suomalaiset kansansadut I*. Ihmesadut. Toim. PIIRKKO-LIISA RAUSMAA. SKST 302, Helsinki 1972.
- SKN 1–49 = *Suomen kielen näytteitä 1–49*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- SKMM = *Suomen kansa muistelee. Näytteitä suomen kielen vanhoista kansanmurteista*. PERTTI VIRTARANTA 1964. WSOY, Porvoo–Helsinki, 1964.
- SKsatu 1 = *Suomalaisia kansansatuja 1*. osa. Eläinsatuja. Toim. KAARLE KROHN. SKST 67. osa, I. SKS Helsinki 1886.
- SKsatu 2 = *Suomalaisia kansansatuja 2*. osa. Kuninkaallisia satuja. 1. vihko. Toim. KAARLE KROHN & LILLI LILIUS. SKST 67. osa II. 1. SKS, Helsinki 1893.
- SomeroM = *Someron murrekirja*. Toim. PERTTI VIRTARANTA. Kotiseudun murrekirjoja 1. SKST 309. SKS, Helsinki 1973.
- TammelaM = *Tammelan murrekirja*. Toim. PEKKA LEHTIMÄKI. Kotiseudun murrekirjoja 11. SKST 512. SKS, Helsinki 1989.
- TampereM = *Tampereen murrekirja*. Toim. PERTTI VIRTARANTA. Kotiseudun murrekirjoja 8. SKST 473. SKS, Helsinki 1987.
- TyrvääM = *Tyrvään murrekirja*. Toim. PERTTI VIRTARANTA. Kotiseudun murrekirjoja 2. SKST 328. SKS, Helsinki 1976.
- ViljakkalaM = *Viljakkalan murrekirja*. Toim. PERTTI VIRTARANTA. Kotiseudun murrekirjoja 4. SKST 401. SKS, Helsinki 1983.
- VKM = *Vanha kansa muistelee*. Kerännyt ja julkaissut PERTTI VIRTARANTA. WSOY, Porvoo–Helsinki 1947.

Muu kirjallisuus

- AHLQVIST, AUGUST 1871: Agricolan kielestä. *Kieletär* 1. vihko: 1–24.
- 1877: *Suomen kielen rakennus I*. Nominien Synty ja Taivutus. Suomalainen Runoppi. Helsinki.
- ALHONIEMI, ALHO 1968: Suomen ja tšeremissin kielen suuntasijajärjestelmien funktionaalisesta rakenteesta. *Sananjalka* 10: 62–77.
- 1985: *Marin kielioppi*. Apuneuvoja suomalais-ugrialaisten kielten opintoja varten X. Suomalais-Ugrialainen Seura, Helsinki.
- 1992: Mordvan sijasynekretismista. *Sananjalka* 34: 34–45.
- BLAKE, BARRY J. 1994: *Case*. Cambridge University Press.
- COMRIE, BERND 1988: General Features of the Uralic Languages. Edited by DENIS SINOR. *The Uralic Languages: Description, history and foreign influences*: 451–477. E. J. Brill, Leiden.
- CRUSE D. A. 1986: *Lexical semantics*. Cambridge University Press.
- FRAWLEY, WILLIAM 1992: *Linguistic semantics*. Lawrence Erlbaum Associates, Hove and London.
- GENETZ, ARVID 1884: Tutkimus Aunuksen kielestä. *Suomi* 2:17.
- GIVÓN, TALMY 1984: *Syntax: A functional-typological introduction*. Volume I. John Benjamins, Amsterdam / Philadelphia.
- HERSLUND, MICHAEL 1986: The double object construction in Danish. Edited by LARS HELLAN and KIRSTI KOCH CHRISTENSEN. *Topics in Scandinavian syntax*: 125–147. D. Reidel publishing company, Dordrecht.
- HUUMO, TUOMAS 1995a: Paikallissijan kieliopillistuminen datiiivi-genetiivin funktioon: Uralilaisen *n*-sijan ja itämerensuomalaisen adessiivin kehityksen vertailua. *Sananjalka* 37: 55–79.

- 1995b: *Ongella Elmeri huitaisi Anselmia ongella*: lauseaseman vaikutuksesta eräiden adverbiaalityyppien tulkintaan. *Virittäjä* 99: 45–70.
- HUUMO, TUOMAS – INABA, NOBUFUMI 1997: Irrallinen genetiivi ja omistusrakenteen ongelma. *Virittäjä* 101: 27–48.
- HÄKKINEN, KAISA 1994: *Agricolasta nykykieleen*. WSOY, Porvoo.
- IKOLA, OSMO 1959: Eräistä suomen syntaktisista siirtymistä. *Sananjalka* 1: 39–60.
- INABA, NOBUFUMI 1998: Suomalais-ugrialaisten kielten omistusrakenteesta: typologinen ja geneettinen näkökulma. *Kieliopillistumisesta, analogiasta ja typologiasta*. Toim. ANNELI PAJUNEN. Suomi 185: 144–181. SKS, Helsinki.
- 2000: Vanhan kirjasuomen datiivinen genetiivi I. Eräät nyky-suomesta kadonneet lausetyypit Kuningas Kristoferin maanlain ensimmäisen suomenoksen valossa. *Näkökulmia typologiaan*. Toim. ANNELI PAJUNEN. Suomi 186: 109–152. SKS, Helsinki.
- ITKONEN-KAILA, MARJA 1997: *Mikael Agricolan Uusi testamentti ja sen erikieliset lähtötekstit*. Suomi 184. Helsinki: SKS.
- JAHNSSON, A. W 1871: *Finska Språkets Satzlära För skolornas behof*. Finska Litteratursällskapet tryckeri, Helsingfors.
- KANGASMAA-MINN, EEVA 1966: Adverbaalisesta genetiivistä. *Sananjalka* 8: 39–63.
- 1969: Tšeremissin kaksoisobjekti. *Juhlakirja Paavo Siron täyttävissä 60 vuotta 2.8.1969*. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 26: 55–66. Tampereen yliopisto.
- 1972: Genetiivin funktioista. *Sananjalka* 14: 27–35.
- 1999: *Mitä tulikaan sanotuksi*. Omakohtaisia kielitieteellisiä oivalluksia. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 61.
- KETTUNEN, LAURI 1943: *Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus*. SUST 86. Suomalais-Ugrialaisten Seura, Helsinki.
- KORHONEN, MIKKO 1991: Remarks on the structure and history of the Uralic case system. *Journal de la Société Finno-Ougrienne* 83.
- KOSKINEN, YRJÖ 1860: *Finska Språkets Satzlära*. J. W. Lillja, Åbo.
- KROHN, KAARLE 1868: Genetiivin käyttämisestä Datiiivina Liivin kielessä ja Suomen eri murteissa. *Suomi* 2:8: 505–507. SKS, Helsinki.
- KULONEN, ULLA-MAIJA 1989: *The Passive in Ob-Ugrian*. SUST 203. Suomalais-Ugrialaisten Seura, Helsinki.
- LARJAVAAARA, MATTI 1986: Itämerensuomen koillisryhmän synkretistiset paikallissijat. *Virittäjä* 90: 413–427.
- LATVALA, SALU 1895: Lauseopillisia havaintoja Luoteis-Satakunnan kansankielestä. *Suomi* 12:3. Helsinki: SKS.
- 1899: Lauseopillisia muistiinpanoja Pohjois-Savon murteesta. *Suomi* 17:3. SKS, Helsinki.
- LEHIKONEN, LAILA – KIURU, SILVA 1991: *Kirjasuomen kehitys*. 2. painos. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LEIWO, MATTI 1987: Erottamaton omistus -rakenteen hajotuksesta karjalassa ja suomessa. *Fennistica festiva in honorem Göran Karlsson seputuagenarii*. *Fennistica* 9: 98–106. Åbo Akademis Förlag, Åbo.
- LINDÉN, EEVA 1959: Possessiivisuffiksien viittaussuhteista. *Verba Docent*. Juhlakirjassa Lauri Hakulisen 60-vuotispäiväksi 6.10.1959. SKS, Helsinki.
- MACKRIDGE, PETER 1987: *The Modern Greek Language. A Descriptive Analysis of Standard Modern Greek*. Oxford University Press, London.
- NEWMAN, JOHN 1998: *Recipients and 'give' constructions*. Edited by WILLY VAN LANGENDONCK – WILLIAM VAN BELLE. *The Dative Volume 2: Theoretical and Contrastive Studies*: 1–28. John Benjamins Publishing Co, Amsterdam.
- NUUTINEN, LIISA – PALKKI, RIITTA 1999: *Vanhan kirjasuomen konemuotoiset aineistot*. Esitelmämoniste. Vanhan suomen seminaari 10.11.1999, Turun yliopisto.
- OJANSUU, HEIKKI 1909: *Mikael Agricolan kielestä*. SKS, Helsinki.
- PAJUNEN, ANNELI 1999: *Suomen verbirektiosta*. Turun yliopiston yleisen kielitieteen julkaisuja 1.
- PAJUSALU, ELMA 1957: Soome-ugri käännetest. *Emakeele seltsi aastaraamat III* 1957: 159–172. Eesti riiklik kirjastus, Tallin.
- PETERSEN, F. J 1885: *Lauseopillinen esimerkki-kokoelma. Suomen vanhemmasta kansanrunoudesta kerätty*. Helsinki: SKS.
- PULKKINEN, PAAVO 1963: Havaintoja adessiivin käytöstä. *Virittäjä* 67: 318–338.
- RAPOLA, MARTTI 1963: Henrik Hoffman – Puristinen kielenkorjaaja. *Suomi* 110:3. SKS, Helsinki.

- RÄSÄNEN, SEPPÖ 1972: *Kainuun murteiden kaasussyntaksi*. SKS, Helsinki.
- SAUKKONEN, PAULI 1965: *Itämerensuomalaisten kielten tulosijainfinitiivirakenteiden historiaa I. Johdanto adverbaali infinitiivi*. SUST 137. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- SETÄLÄ, E. N. 1883: *Lauseopillinen tutkimus Koillis-Satakunnan kansankielestä*. SKS, Helsinki.
- SAEED, JOHN I. 1997: *Semantics*. Blackwell, Oxford–Cambridge.
- SIRELIUS, U. T. 1894. *Lauseopillinen tutkimus Jääsken ja Kirvun kielimurteesta*. SKS, Helsinki.
- SIRO, PAAVO 1949: *Puhumista merkitsevät verbit itämerensuomalaisissa kielissä*. SUST 93.
- SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia.
- STÄHLE, CARL IVAR 1958: *Syntaktiska och stilistiska studier i fornordiskt lagspråk*. Carl Bloms Boktryckeri A.-B, Lund.
- SUST = *Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimituksia*. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- TUNKELO, E. A. 1908: *Alkusuomen genetiivi relatiivisen nimen apugloosana. Semiologinen tutkimusko*. *Alkusuomen genetiivin funktioista I, 1*. SKS, Helsinki.
- VAN BELLE, WILLIAM – VAN LANGENDONCK, WILLY 1996: The indirect object in Dutch. Edited by WILLY VAN LANGENDONCK – WILLIAM VAN BELLE toim. *The Dative Volume 1: Descriptive studies*. John Benjamins Publishing Co, Amsterdam.
- VILKUNA, MARIA 1996: *Suomen lauseopin perusteet*. Kotimaisten kielten tutkimuslaitoksen julkaisuja 90. Edita, Helsinki.

NOBUFUMI INABA: *Datival use of the genitive and partitive in Old Finnish. On the relation between case-marking and the case system*

In modern Finnish the object and the datival oblique are clearly distinguished by different case endings. There are three object cases: nominative, genitive and partitive. The only deviations are the personal pronouns and the interrogative pronoun *kuka*, which get the accusative marker *-t* instead of the genitive marker *-n*. The case of the datival oblique can only be the allative. In Old Finnish, in addition to the allative, the genitive and partitive are also used as datives to denote such typical semantical roles as recipient, benefactive and patient. This causes overlap in the case-marking of grammatical functions; the object and the datival oblique are not morphologically differentiated.

Use of the datival genitive can correspond to use of the outer local cases. Use of the datival genitive analogous to the allative is one of the most typical features of case usage in Old Finnish. Its occurrences can be broadly divided into four types: transitive, intransitive, nominal and distinct use. Of these types the datival genitive is found in the modern language in certain fossilised expressions, with the exception of the nominal sentences, from which it has completely disappeared. The role of the genitive adessive and ablative is much less clear. Beside a dearth of occurrences, the lack of case alternation makes it unlikely that the origin of the datival genitive is same as the genitive which has allative functions. The incidence in the modern language of genitive types with an allative function gives reason to reassess diachronic assumptions based on those occurrences. Some of the genitives with an apparent ablative function probably correspond to allative use and some are due to topicalisation of genitive attributes.

The transitive sentence is the most important from both an object and a datival oblique case-marking standpoint, because here the two functions already mentioned can occur simultaneously. Already in the oldest written texts the allative as a dative case shows dominance and starts to displace the genitive perceptibly in 17th century texts. Use of the genitive, though, does seem fixed in certain expressions of the type *antaa suuta/kättä* 'kiss; shake hands' (lit. give mouth/hand). In texts from the 16th century there are cases in which both the genitive and the allative occur in the same clause; there seems to be no motivation for use of the genitive.

The datival partitive can make a true ditransitive sentence out of a transitive one; the partitive is the object case in both the singular and the plural. This is not very unusual in dialect texts, but the occurrences in dialects and Old Finnish are not exactly the same. In Old Finnish we find transitive sentences, in which in addition to the datival partitive oblique there is a word object. In dialects the object can be a sentence, which can be in direct or indirect speech. The semantics of verbs that govern the datival partitive was very narrow even in Old Finnish. In dialect texts the datival partitive was, almost without exception, governed by the verb *sanoa* 'say'. The environment in which a datival partitive occurred was probably never as large as that of the datival genitive.

The confused picture of case-marking in Old Finnish causes us to deliberate on the relationship between case-marking and the case system. A survey of the datival use of the genitive and partitive suggests that systematic case-marking and a multifunction case system are not necessarily connected to one another. On the basis of this material one's attention is drawn more towards the overlapping between the functions of different cases and the disordered case-marking of the grammatical functions that arise from this. It is not unusual in itself for the same case in Finno-Ugric languages to be used for both the object and the datival oblique. In dialects of Mari the object and the datival oblique, relating to the verbs 'let ... drink; feed', can both be marked with the object case ending *-m*. In Komi dialects one can find sentences containing the verb 'to give', in which both the object and the datival oblique are marked with the dative suffix.

A diachronic perspective could shed light on the background to the disordered case system in Old Finnish, at least as regards the datival genitive; for the datival partitive there is as yet no lucid explanation to offer. On the other hand theorising on the origin of the datival genitive leads us back to a time for which we can detect no convincing proof. Morphological equivalents to the genitive are found in related languages. For its syntactical behaviour various counterparts can be found, as also for the datival use mentioned above; not, however, for purely datival use as for example in transitive sentences. Such isolation of the use of the genitive has not yet been explicitly accounted for. A thorough account would, on the other hand, not be possible without research on the genitive (*-n* suffix) and the lative-dative case (i.e. syntactic equivalents) in the related languages.